

الگوی پویای جمعیت

(الگوی ریاضی تحلیل و پیش بینی تحولات جمعیتی ایران)

گزارش دوم :

دفتر برنا مهریزی منطقه ای

طرح آمایش سرزمین

بیژن بیدآباد

مرتضی ثابت قدم حقیقی

شهرزاد داور

غلامرضا صادقی

الف

پیشگفتار

۱

مقدمه

۸

فصل اول : مروری برگردآوری و برآورد اطلاعات

فصل دوم : پیش بینی توزیع جمعیت کشور بر اساس روند کنونی رشد و جایابی . ۱۷

۲۹

فصل سوم : شناخت عوامل موثر در جایابی جمعیت .

۶۹

فصل چهارم : پیش بینی توزیع جمعیت کشور بر اساس عوامل شناخته شده .

۷۵

ضمیمه

Complex probability and Markov stochastic process.

تجربه چندساله دفتربرنا مهریزی منطقه‌ای حاکی از آن است که آمایش سرزمین با تاکید برنگرش جامع برابعا مختلف، مقوله توسعه دارد، و با تلاشی که در جهت ایجاد روابط منطقی بین برنا مهریزی ملی و منطقه‌ای از یک سو و از سوی دیگر در برنا مهریزی اقتصادی، اجتماعی و با تاکید بر نتیجه گیری مکانی مشخص دارد بطور کلی از جنبه تئوریک دارای مقبولیت کافی می باشد. اما آنکه بعضا " تردیدهایی را در مورد آمایش سرزمین بوجود می آورد، ابعاد تکنیکی آمایش و مشخما " الگوها و مدلهای همسازی تصمیمات اقتصادی، اجتماعی و فضایی و مکانی است. این نکته از آنجائیکه می شود که اولاً " مدلهایی که معمولاً در برنا مهریزی اقتصادی - بخشی بکار می رود، مجرد از ابعاد اجتماعی بوده و بشدت در ارائه نتایج بنوعیکه هم الزامات توسعه ملی و هم چهارچوبهای توسعه منطقه را بطور توانمان پاسخگو باشند نتوانند. ثانياً " مدلهایی برای برنا مهریزیهای فضایی بکار می رود که محدود و تا حدی مستقل از واقعیتهای اقتصادی است.

دفتر برنا مهریزی منطقه‌ای، برای آنکه دیدگاه آمایش سرزمین بتواند از استعکام و منطق لازم برخوردار شود، تلاش گسترده‌ای را در جهت تقویت ابعاد تکنیکی مقولات آمایش با جستجوی الگو و مدل‌های تصمیم گیری آمایش، را آغاز کرده است. در مرحله اول این اقدامات بطور موازی ایجاد دو مدل " الگوی پویای جمعیت " و " مدل توزیع فضایی فعالیت‌های اقتصادی اجتماعی " در دستور کار خود قرار داد. مدل اول به روابط متقابل بین سرمایه‌گذاریهای اقتصادی در منطقه و جایگاه‌های جمعیت ناشی از آن می پردازد و مدل دوم در جهت ایجاد رابطه منطقی بین فعالیت‌های اقتصادی اجتماعی با واقعیت‌های مکانی و فضایی زمینه‌سازی می نماید.

البته باید خاطر نشان کرد که بطور کلی مدلهای جامع و چند انضباطی با پیچیدگی‌های خاص فنی مواجهند و ممکن است در تحلیلهای عینی و کیفی مدلهای پذیر باشند. اما تردیدی نیست که باید با تهور علمی نسبت به این امر مهم اقدام نمود.

آنچه که در این گزارش ارائه خواهد شد، فاز دوم از مدل تعیین روابط بین سرمایه‌گذاران و مسائل اجتماعی است که از بحث اثرات درآمد و جایگاهی جمعیت آغاز شده است و بتدریج با پرداختن به سایر متغیرهای اقتصادی و اجتماعی بسط خواهد یافت.

جادار داد از توجه و تاکید ویژه برادرزنجانی که همواره با علاقه پیشرفت این امر را پیگیری کردند سپاسگزاری شود. امید است رهنمودهای صاحب نظران به رفع نواقص و کاستی‌های این الگوی انجام دوبانیر خورداری از نظرات و پیشنهادات در پیشبرد این امر مهم توفیق لازم حاصل شود.

دفتر برنا مدیری منطقه‌ای

بسم الله الرحمن الرحیم
این گزارش در راستای اهداف تعیین شده در برنامه عملیاتی منطقه‌ای تدوین گردیده است. در این گزارش به بررسی وضعیت کلی منطقه و همچنین بررسی دقیق‌تر در خصوص مسائل اجتماعی و اقتصادی پرداخته شده است. امید است با اتخاذ تدابیر مناسب و بهره‌گیری از تجربیات موفق، شاهد بهبود مستمر در شاخص‌های توسعه منطقه باشیم.

این گزارش در راستای اهداف تعیین شده در برنامه عملیاتی منطقه‌ای تدوین گردیده است. در این گزارش به بررسی وضعیت کلی منطقه و همچنین بررسی دقیق‌تر در خصوص مسائل اجتماعی و اقتصادی پرداخته شده است. امید است با اتخاذ تدابیر مناسب و بهره‌گیری از تجربیات موفق، شاهد بهبود مستمر در شاخص‌های توسعه منطقه باشیم.

وجه مشخصه آمایش سرزمین در مقابله با سایر روشهای برنامه ریزی اقتصادی تاکید آن بر نحوه جابجایی و اسکان جمعیت در منطقه خاص با توجه به شرایط اقتصادی اجتماعی و سیاسی در طول زمان می باشد. در پیدا کردن این دینامیسم میتوان به روشهای متفاوتی متوسل گردید. الگوهای ریاضی نیز میتواند استفاده ابزاری برای این مسئله واقع شوند. مسئله کمی کردن خصوصیات کیفی مسائل اجتماعی اقتصادی و سیاسی بزرگترین مشکل در سر راه فرموله کردن مسائل برنامه ریزی در آمایش سرزمین به شکل روابط ریاضی می باشند. بواسطه این موضوع باید در طراحی الگوها از ابتدا فروضی را قائل شد که بتوانند تا حد اکثر ممکن تمایزات کیفی را مجزا و طبقه بندی نمایند. از طرفی این فروض نباید مسائل واقعی را طوری بیان نمایند که از واقعیات ملحوظ دنیای خارج دور باشد. بدیهی است هر چه فروض الگو بیشتر گردد مدل تحت بررسی توانایی بیان واقعیات را کمتر خواهد داشت و جهان بینی آن کاهش می یابد.

این یادداشت سعی بر فرموله کردن یک مدل شبیه سازی (Simulation) (جا بجایی جمعیت در رابطه با آمایش سرزمین دارد که بتواند تا حدی که اطلاعات آماري اجازه می دهند چگونگی اسکان و جابجایی جمعیت را در طول زمان و با توجه به شرایط اقتصادی بیان نماید.

بطور کلی یک الگوی شبیه سازی سعی برای این دارد که یک نمونه از دنیای واقعی را به شکل روابط منطقی ریاضی بیان نماید. و با تغییر یک متغیر بیرون زا بتواند تغییرات حاصل در متغیرهای درون زا را در دوره های زمانی آتی توضیح دهد. این گونه الگوها در اصل یک سیستم معادلات همزمان می باشند که دارای m متغیر درون زا و n متغیر بیرون زا و n معادله دیفرانسیل می باشند. عبارت دیگر یک سیستم n معادله ای از $m + n$ متغیر، روش حل به این صورت است که به m متغیر بیرون زا مقادیری منصوب می شود و n معادله برای n مجهول برای سال اول حل می گردد. جواب حاصل مقادیر متغیرهای بیرون زا یا هدف را در انتهای دوره زمانی اول مشخص می نماید. حال مقادیر متغیرهای درون زا به عنوان متغیرهای بیرون زا مجدداً " برای محاسبه متغیرهای درون زا در دوره زمانی بعدی بکار گرفته می شوند. این عمل را میتوان برای T دوره زمانی انجام

داد و اثر متغیرهای سیاستی یا برون زار در متغیرهای هدف با برون زار ملاحظه کرد. کل فرآیند را میتوان با مجموعه مقادیر مختلف متغیرهای برون زار بعنوان سناریوهای مختلف از ابتدا تکرار نمود و اثر گزینه‌های گوناگون را در پایان دوره بررسی نمود و از میان آنان سناریوهای دلخواه را انتخاب کرد.

اساس الگوهای شبیه‌سازی میتواند یک مدل اقتصادسنجی بصورت سیستم معادلات همزمان باشد و همچنین میتوان بجای اینکه مدل مزبور را به شکل فوق حل کنیم آنرا با توجه به یک هدف خاصی (تابع ابژکتیو) بهینه‌نمائیم. به هر حال الگوی شبیه‌سازی را میتوان به شکل ساده‌تر و با استفاده از نرخ‌ها نیز حل نمود. به عبارت دیگر تغییرات متغیرها و ارتباط آنان با یکدیگر را از طریق معادلات خطی یا نسبت تغییرات بیان نمود.

هما‌نطور که گفته شد فرموله کردن فرآیند پیچیده رفتار انسانی در قالب ریاضی کار آسانی نیست. عدم تبعیت رفتار انسانها از یک قاعده واحد باعث احتمالی شدن این پدیده می‌گردد.

نتیجتاً "شناخت رفتار را با معانسانها مستلزم یافتن قانونمندی‌هایی است که رفتار فرد درون یک مجموعه را با یک سری شرایط احتمالی بیان نماید. ارتباط متقابل عناصر این مجموعه خود پیچیدگی بیشتری را در شناخت این رفتار احتمالی ایجاد می‌کند. به عبارت دیگر قوانین حاکم بر رفتار انسان در یک جامعه اساساً "احتمالی"، پویا و بصورت سیستماتیک می‌باشد.

الگوی مورد نظر این گزارش فروض قوی زیادی را در بردارد که امید است اگر تا شکل پیشنها شده آن فرموله و محاسبه گردد بتواند بزرگوایی برای پیش‌بینی وضع آتی جا بجای جمعیت باشد.

اساس این الگو به طور خلاصه این است دولت میتواند با سیاستهای مالی خود در جا بجای جمعیت اثرات بسزائی بگذارد. بنا بر این سرمایه‌گذاری‌های دولت بعنوان متغیرهای برون زار اصلی در نظر گرفته شده‌اند. هزینه‌های دولت را می‌توان به دو بخش تفکیک نمود هزینه‌هایی که در مناطق شهری و همچنین مناطق روستائی هراستان انجام می‌گیرد این هزینه‌ها از یک جهت باعث

افزایش ظرفیت تولید شده و از طرف دیگر مستقیماً باعث افزایش درآمد منطقه می گردد. این اثر به تفکیک دو دسته هزینه های دولت در مناطق شهری و روستایی در نمودار پیوست ترسیم شده است. افزایش ظرفیت تولید در مناطق شهری و روستایی باعث افزایش میزان تولیدات و نتیجتاً " درآمد شهری و روستایی می گردد که افزایش درآمد مجدداً " باعث افزایش سرمایه گذاری و افزایش ظرفیت تولید خواهد شد این روابط که حلقه هایی را در هر استان تشکیل می دهند و بطور ضمنی نظرات کینز در مورد درآمد را در بر دارند.

افزایش ظرفیت تولید از جهت دیگر باعث امکان اشتغال بیشتر شده و تقاضا برای نیروی کار را افزایش می دهد. عرضه نیروی کار نیز که برابر میزان جمعیت فعال منطقه است با تقاضای افزایش یافته به تعادل جدیدی می رسد که میزان اشتغال شهری و روستایی در استان را بیان می نماید. تغییرات اشتغال باعث تغییر در نرخ بیکاری شده و نرخ بیکاری شهری و روستایی و درآمد آنها در تعادل درآمدی شهر و روستا در هر استان متبلور می گردد این مسئله باعث تغییر در نرخ مهاجرت بین روستا و شهر می گردد. این مهاجرت فقط از روستا به شهر در نظر گرفته شده که مبتنی بر نظریات تودارو در اقتصاد توسعه است و از طرفی فرض شده است که تولید روستایی نه تنها باعث افزایش درآمد روستایی می گردد بلکه قسمتی از آن به مناطق شهری انتقال می یابد. علت انتقال درآمد از روستا به شهر بر اساس نظریه فرانک در مورد متروپل و اقمار بوده که در این مورد نیز صادق بنظر می رسد. رشد طبیعی جمعیت شهری و روستایی عوامل بیرون زای دیگری باشند که فرآیند تحولات جمعیتی درون استان را تکمیل می نمایند.

بطور خلاصه فرایند فوق بدین ترتیب شکل می یابد که تغییرات هزینه های دولت چگونه باعث تغییر در عدم تعادل بین درآمد شهر و روستا گشته و چگونه مهاجرت های درون استان اتفاق می افتد.

حال بپردازیم به چگونگی و علل تحولات جمعیتی بین استانها.

درآمد استان متشکل از دو بخش درآمد شهری و روستایی عامل اصلی ایجاد انگیزه برای مهاجرت در نظر گرفته شده است بدین ترتیب مقایسه درآمد های

استان در عدم تعادل درآمدی بین استانها متباین گزیده که نرخ مهاجرت بین استانی را محاسبه می نماید. مهاجرت بین استانی باعث تغییر میزان جمعیت شهری گردیده که مجدداً " این تغییرات اثرات خود را در حلقه تحولات جمعیتی خواهد گذاشت .

تصویر نموداری الگوی مورد نظر به پیوست می باشد خطوط جهت دار نشانگر روابط بین متغیرها می باشند. دایره ها بعنوان متغیرهای واسطه ای و مستطینها بعنوان متغیرهای سطح تعریف شده اند. همانطور که گفته شد این الگو با توجه به محدودیت آماری تا حد ممکن خلاصه گردیده است. فروض مهمی که به طور ضمنی در این الگو آورده شده است از قرا رزیرمی باشند.

۱. تقسیم بندی اقتصادی دو بخش اقتصاد شهری و روستائی
۲. تقسیم بندی جمعیت به دو گروه جمعیت شهری و روستائی
۳. متغیرهای دخیل درجا بجائی جمعیت تنها متغیرهای آورده شده در دایره هینا می باشند .
۴. هزینه های دولت به قسمت شهری و روستائی تفکیک شده و برون زامیباشند .
۵. اقتصاد بعنوان اقتصادی حقیقی در نظر گرفته شده نه اقتصادی پولی .
۶. گرچه در شکل پیوست فقط سه استان نمایش داده شده است ولی منظور ارتباط متقابل ۲۴ استان می باشد .

۷. ارتباط استانها از طریق عدم تعادل درآمد استان ایجاد می شود .
همانطور که ملاحظه گردید گرچه الگوی مورد نظر متغیرهای زیادی را از نظر دور داشته است ولی تا همین حد به اندازه ای بزرگ شده که نمودار ارتباط متقابل بیست و چهار استان را نمی توان بصورت تصویری نشان داد. برای اینکه بتوان این الگو را قدم به قدم حل نمود مراحل مختلفی برای رسیدن جواب نهائی در نظر گرفته شد .

ساده ترین شکلی که میتوان این مدل را کوچک کرد این است که روند گذشته درآمد نیز را در آنجا بدین ترتیب نرخ مهاجرت ها در دوره زمانی قبل را ثابت فرض کنیم و ارتباط آنرا با سایر متغیرهای مدل قطع می نمایم. این فرض در فصل دوم گزارش، با استفاده از روش زنجیره های مارکوف همگن مورد بحث قرار

می گیرد و پیش بینی جمعیت استانها را براساس آن ارائه خواهند نمود.

در فصل سوم ارتباط مهاجرت ها با وضعیت درآمدی و موقعیت جغرافیائی استانها مورد بحث قرار می گیرد. برای تعیین و توضیح این ارتباط از روشهای آماری رگرسیون و الگوهای جاذبه ای استفاده شده است.

در فصل چهارم معادلات کمی ارتباط مهاجرت ها با وضعیت درآمدی و موقعیت جغرافیائی به دست آمده را برای پیش بینی مهاجرت ها در آینده بکار گرفته و حاصل را برای محاسبه مهاجرت ها در آینده با استفاده از زنجیره های مارکوف استفاده می نماید.

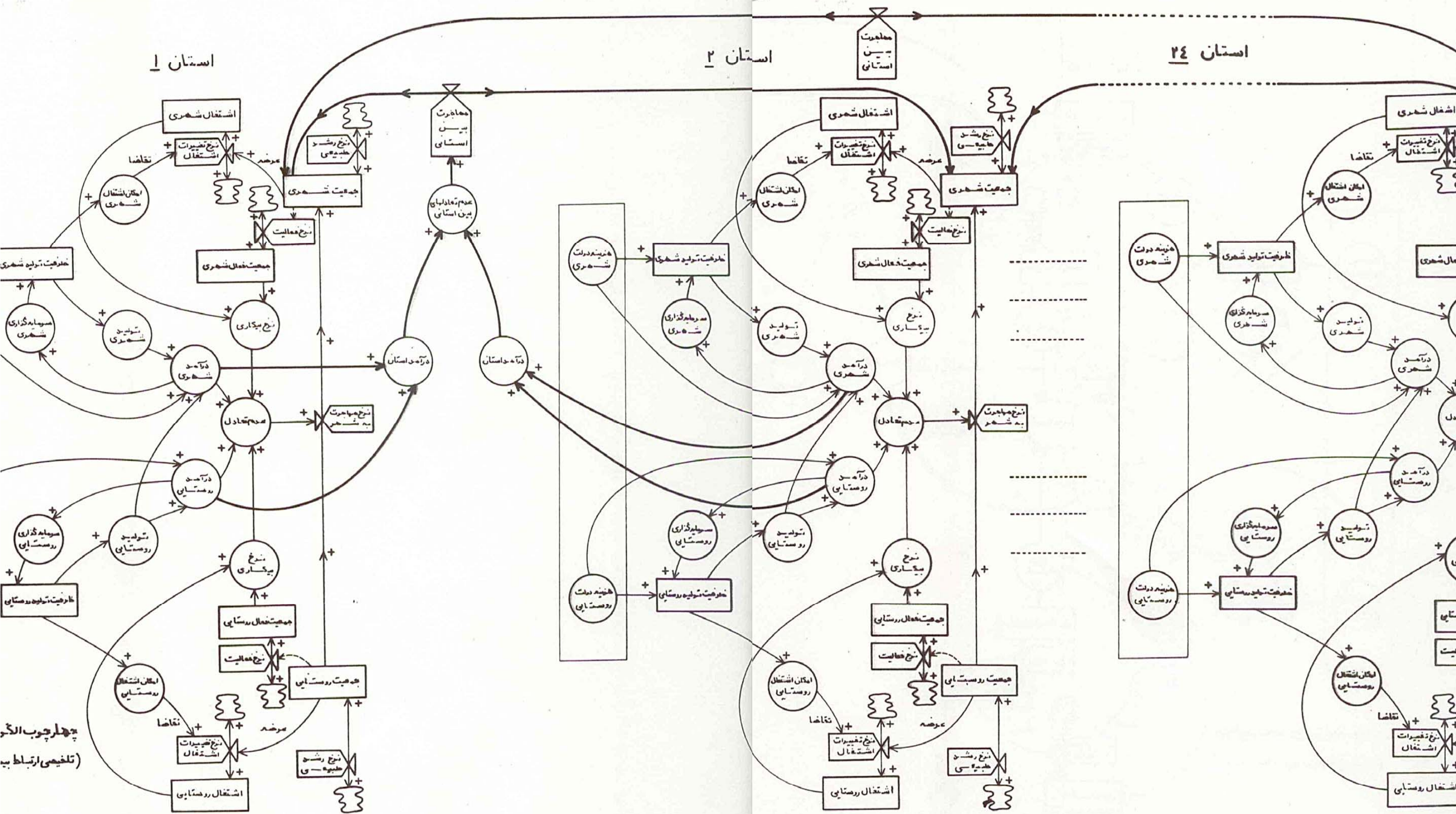
فصل اول این گزارش به چگونگی جمع آوری و محاسبه ارقام اطلاعات خام اختصاص دارد. در ضمیمه متدولوژی شکستن دوره های ده ساله مهاجرت به دوره یک ساله مورد بحث قرار می گیرد. و در پایان برنامه های کامپیوتری ارائه خواهند شد.

همانطور که گفته شد سعی شده است این مدل در فازهای مختلف از ساده ترین شکل شروع شود و قدم به قدم به پیچیدگی آن افزوده شود که امید است بتوان در آینده در گزارشات بعدی مدل کامل شده را ارائه نمود. شما می عملیاتی این گزارش در تصویر پیوست می باشد.

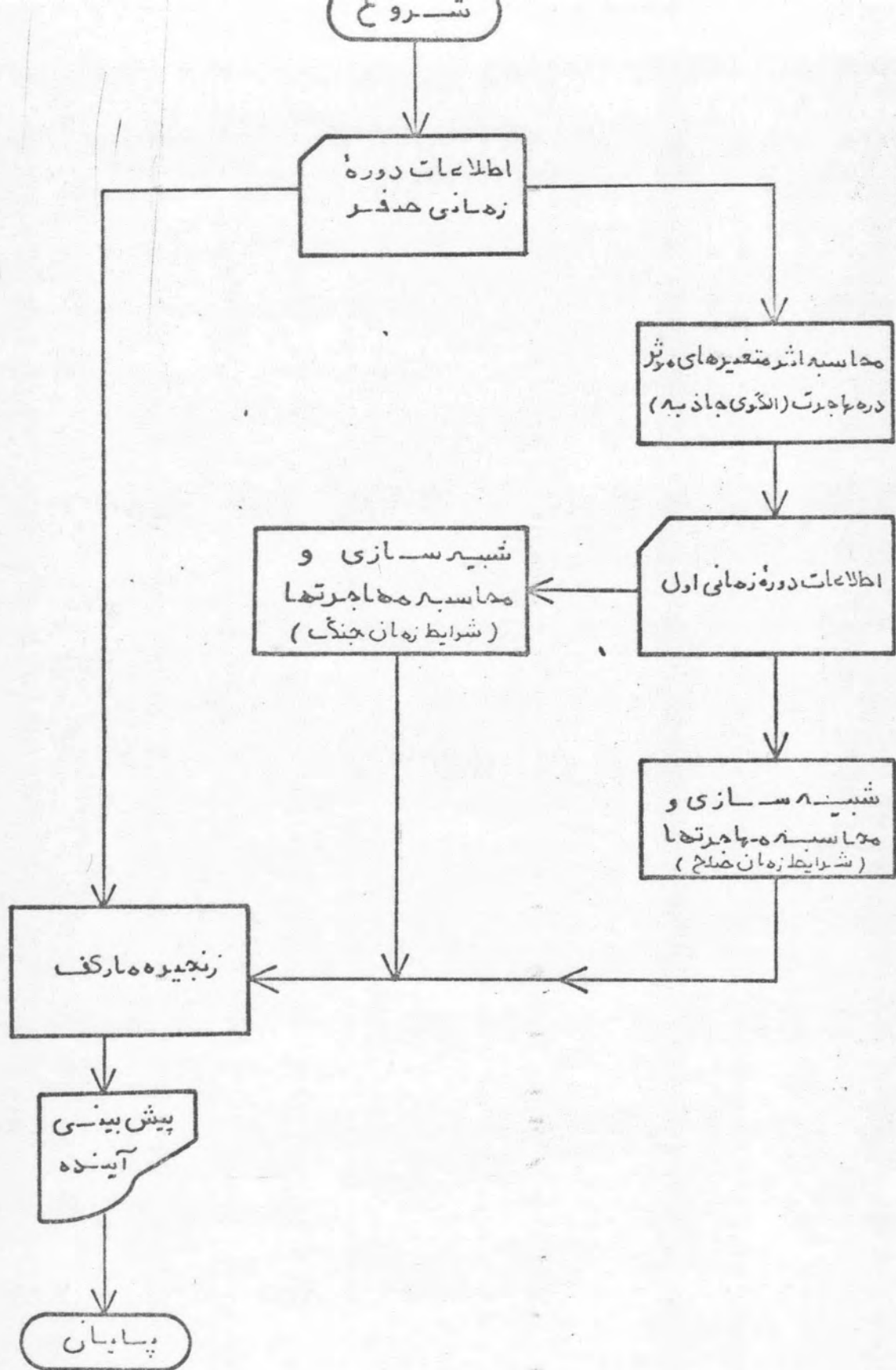
استان ۱

استان ۲

استان ۲۴

چهارچوب الگو
(تلفیقی ارتباطی)

شدهای عملیات گزارش دوه از الگوی پیویای جمعیت

دسترسی به اطلاعات پایه، از ضروریات اولیه هرگونه مطالعه اجتماعی - اقتصادی است و یقیناً "می توان اطلاعات پایه را ستون برنا مهربزی والگوهای توسعه دانست. با در نظر گرفتن اینکه اطلاعات آماری در ایران از پراکندگی و تشتت برخوردار است. به ناچار جهت دسترسی به آماری دقیق، مراحل خاصی را باید گذراند. انجام این مطالعه نیز از این جریان مستثنی نیست و نخست به شرح روند جمع آوری آماری مورد نیاز از این مطالعه می پردازیم :

۱- جدول جمعیت شهری و روستایی ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵- در مورد تهیه آماری جمعیت مربوط به سال ۱۳۵۵، با تغییراتی که در تقسیمات کشوری طی این سالها بوجود آمده است، ارقام آماری در این سال با آمارهای مشابه در سال ۱۳۶۵ قابل مقایسه نمی باشد، بنا بر این نیاز به تهیه آماری اصلاح شده (طبق تقسیمات کشوری مورد نظر مرکز آماری ایران در سال ۱۳۶۵) است. و این آمار را گروه جمعیت دفتر برنا مهربزی منطقه ای در اختیار قرار داده است. لازم به توضیح است که این تغییرات را گروه جمعیت طبق فرمول زیر انجام داده است.

* شهرستان تهران + شهرستان دماوند + شهرستان ورامین + شهرستان قم + شهرستان کرج = استان تهران
 ۱۳۵۵   ۱۳۵۵   ۱۳۵۵   ۱۳۵۵   ۱۳۵۵

* شهرستان کرج - شهرستان تهران - شهرستان کاشان - شهرستان قزوین - شهرستان قم - استان مرکزی = استان مرکزی
 ۱۳۵۵   ۱۳۵۵   ۱۳۵۵   ۱۳۵۵   ۱۳۵۵   ۱۳۵۵

* شهرستان کاشان ۱۳۵۵ + استان اصفهان ۱۳۵۵ = استان اصفهان ۱۳۵۵

* شهرستان قزوین ۱۳۵۵ + استان زنجان ۱۳۵۵ = استان زنجان ۱۳۵۵

* شهرستان ورامین ۱۳۵۵ - شهرستان دماوند ۱۳۵۵ - شهرستان سمنان ۱۳۵۵ = استان سمنان
 ۱۳۵۵

همچنین در مورد آماری جمعیت مربوط به سال ۱۳۶۵ - از نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مهرماه ۱۳۶۵ کل کشور استفاده شده است (نشریه شماره ۶- تاریخ انتشار اردیبهشت ۶۷) لازم به تذکر می باشد که در نشریه مذکور جمعیت به سه گروه شهری، روستایی و غیر ساکن تقسیم شده است و در آماری مورد استفاده

در این مطالعه، جمعیت غیرساکن به جمعیت روستایی افزوده شده است. بدین ترتیب جمعیت روستایی، شامل جمعیت غیرساکن نیز می باشد. توضیح اینکه در نشریه فوق تعریف جمعیت غیرساکن به شرح زیر است:

خانوار معمولی غیرساکن:

خانوارهایی که در زمان سرشماری در اقامتگاه ثابتی سکونت ندارند. و این دسته از خانوارها شامل سه گروه است:

• خانوارهایی که در زمان سرشماری در کوچ به سر می برده اند و یا در خارج شهرها و آبادی ها در زیر چادر زندگی می کردند.

• خانوارهایی که در زمان سرشماری در محل ثابتی زندگی نمی کنند و بطور مدام محل زندگی خود را تغییر می دهند (کولی ها)

• خانوارهایی که در زمان سرشماری محل زندگی مشخص ندارند و شبها معمولاً در پارکها، خرابه ها - زیرپل ها و... بیتوته میکنند.

۲- جمعیت شاغل ده ساله و بالاتر سال ۱۳۶۵ و ۱۳۵۵ شهری و روستایی- جهت دسترسی به این اطلاعات مراحل مختلفی طی شد: مرحله اول به آمارنامه استانها مربوط به سال ۱۳۶۵ مراجعه شد، با توجه به این مسائل که اولاً: آمارنامه های همه استانها در سال مربوطه در مرکز اسناد (کتابخانه مرکزی وزارت برنامهریزی و بودجه) موجود نبود. وثانیاً "اطلاعات در نشریات فوق یکسان و هماهنگ نبود، عملاً" این منابع غیرقابل استفاده شناخته شد.

در مرحله بعد به آمار وزارت کار و امور اجتماعی مراجعه شد. این نشریات که تحت عنوان "نتایج طرح آماری، بررسی مسائل کلی نیروی انسانی و اشتغال مناطق شهری" برای همه استانها موجود می باشد، منحصراً "مربوط به سال ۱۳۶۱ و تنها در سال مذکور منتشر شده است. هرچند که آمار مربوطه تحت عنوان "توزیع فراوانی شاغلین مناطق شهری ۱۳۶۱" در سه بخش اقتصادی استخراج شده، ولی فاقد کارآیی لازم در این مطالعه تشخیص داده شد.

در مرحله سوم، در کتاب "تازه های آمار (۷) از انتشارات مرکز آمار ایران (تاریخ انتشار شهریور ۱۳۶۶)، به جدول تعداد شاغلان و میزان اشتغال به تفکیک

شهری و روستایی و بر حسب استان دسترسی پیدا کردیم. همچنین جدول آماری مربوط به سال ۱۳۶۵ استخراج گردید، لیکن اولاً، جمعیت غیر ساکن را در برنداشت و ثانیاً طبق تعریف این نشریه، شاغل، ۶ ساله و بالاتر تعریف شده بود. لازم به توضیح است که جدول فوق در همین مقطع در اختیار مدل نیز قرار گرفت. پس از گذراندن این مراحل، در مرحله جاری نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵ (کل کشور در استانها به تفکیک) منتشر گردید و اطلاعات مفیدی در اختیار این مطالعه قرار داد.

لازم به تذکر است که در این سرشماری سوال مربوط به وضعیت فعالیت از کلیه افراد ۶ ساله و بیشتر پرسیده شده است.

در نتیجه برای دسترسی به جمعیت شاغل ده ساله و بیشتر از جدول در بخش خلاصه یافته ها که با عنوان شاغلان⁺ ۱۰ به تفکیک شهری و روستایی و غیر ساکن استفاده شده است و تعداد شاغلان غیر ساکن به شاغلان روستایی اضافه شده است (مانند مطالعات جمعیت ۱۳۶۵) جدول فوق در تمام نشریات مربوط به استانها (با عنوان نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مهرماه ۱۳۶۵) موجود می باشد. (ضمناً "جمعیت شاغل⁺ ۱۰ در هر یک از استانها به تفکیک شهری و روستایی و غیر ساکن از جدول شماره ۳۲ قابل محاسبه است)

همچنین جهت تهیه آمار جمعیت شاغل⁺ ۱۰ سال ۱۳۵۵، چنانکه قبلاً نیز ذکر شد در تقسیمات کشوری مورد استفاده مرکز آمار ایران در سرشماری ۱۳۶۵ نسبت به ۱۳۵۵ تغییراتی صورت گرفته و بنا بر این آمار سال ۱۳۵۵ بصورتیکه در نتایج تفصیلی سرشماری ۱۳۵۵ موجود می باشد، قابل استفاده در این مطالعه نیست و برای مقایسه ارقام متنظر در این دو سال سرشماری، آمار را احتیاج به اصلاح دارد. بنا بر این جمعیت شاغل⁺ ۱۰ سال ۱۳۵۵، طبق فرمول اصلاحیه (در بخش جمعیت ۱۳۵۵ توضیح داده شد) محاسبه گردید. منبع مورد مراجعه جهت تهیه آمار، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۵۵ استانها است. جدول شماره ۲۸ این نشریات تحت عنوان جمعیت شاغل ده ساله و بالاتر به تفکیک استانها، آمار مورد نظر را در بردارد.

توضیح اینکه جهت اصلاح ارقام و آمار ۱۳۵۵ بر اساس تقسیمات جدید مرکز آمار ایران، از نتایج تفصیلی سرشماری عمومی ۱۳۵۵ شهرستانهای مورد لزوم استفاده شده و آمار مذکور در جدول شماره ۱۶ نشریات سرشماری شهرستانها موجود است.

۳- جمعیت فعال ده ساله و بالاتر سال ۱۳۶۵ و ۱۳۵۵- میزان جمعیت فعال از این جهت که نمایانگر نرخ اشتغال و نرخ بیکاری است حائز اهمیت میباشد برای تهیه این اطلاعات همچنانکه در مورد جمعیت شاغل توضیح داده شد. مراحل مختلفی طی شد.

در سالنامه آماري ۱۳۶۳، جدولی تحت عنوان توزیع جمعیت فعال، شاغل، بیکار ده ساله و بالاتر در مناطق شهری کشور (۱۳۶۱) موجود بود، که همان آمار وزارت کار و امور اجتماعی است. و چنانکه قبلاً ذکر شد، این آمار فاقد کارایی لازم جهت این مطالعه شناخته شد.

بنابراین با انتشار نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵، دسترسی به یک منبع موثق میسر گشت. جهت محاسبه این آمار از جدول ۳۲ این نشریات با عنوان "جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر، بر حسب وضع فعالیت" استفاده شده است. بطوریکه از مجموع ارقام جمعیت شاغل (ستون ۲) و جمعیت بیکار جویای کار (ستون ۳)، جمعیت فعال را استخراج کردیم، و همچنین مانند دیگر اطلاعات، جمعیت غیر ساکن به جمعیت روستایی اضافه شده است.

در مورد جمعیت فعال ۱۳۵۵، ابتدا به سالنامه آماري ۱۳۶۱ مراجعه شد (آمار مربوط به نتایج سرشماری ۱۳۵۵ در سالنامه آماري ۱۳۶۱ مندرج است). آمار و ارقام در نشریه فوق هر چند که متعلق به سال ۱۳۵۵ است، ولی به تفکیک ۲۴ استان، یعنی با اصلاحات انجام شده، آمده است.

با این وجود تغییراتی را که در سال ۱۳۶۴ در تقسیمات کشوری (در استان تهران و مرکزی) صورت گرفته، شامل نمی شود. بنا بر این برای دسترسی به یک اطلاعات کامل، به ناچار به نشریات سرشماری عمومی نفوس و مسکن مربوط به استانها مراجعه شده است.

جدول شماره ۱۶ در نشریات فوق تحت عنوان "جمعیت ۱۰⁺ بر حسب وضع فعالیت اقتصادی" جهت تهیه آمار فوق مورد استفاده قرار گرفته است .

همچنانکه قبلاً در مورد جمعیت شاغل سال ۵۵ توضیح داده شد. عیناً " همان روش جهت جمعیت فعال همانجا م شده بدین ترتیب که آمار مربوط به هر کدام از استانها، طبق فرمول اصلاحیه استخراج گردید. و در این رابطه از نتایج تفصیلی سرشماری عمومی مربوط به هریک از شهرستانهای مورد نظر جدول شماره ۱۶ استفاده شده است .

۴ - جدول مهاجرت : جهت دسترسی به میزان مهاجرت بین استانها، از جدول شماره ۴ نتایج تفصیلی سرشماری عمومی مهرماه ۱۳۶۵ (کل کشور) عیناً " استفاده شده است. عنوان جدول "مهاجران وارد شده، طی ده سال گذشته، بر حسب آخرین محل اقامت قبلی - کل کشور" میباشد .

بنا بر تعریف مرکز آمار ایران در سال ۱۳۶۵ در هر شهر یا آبادی، آن دسته از اعضاء خانوارهای معمولی ساکن و دستجمعی که متولد آنجا نباشند، مهاجر شناخته میشوند و جدول فوق، میزان مهاجرانی را شامل میشود که طی ۱۰ سال قبل از سرشماری مهرماه ۱۳۶۵ به هریک از استانهای کشور وارد و یا در داخل استان جایجا شده اند .

د - متوسط هزینه خانوار شهری و روستائی ۱۳۶۴-۱۳۵۵ - در رابطه با این اطلاعات لازم به تذکر است که جمع آوری این آمار بصورت سری زمانی (۶۵-۵۰) انجام گرفته است. و منابع جهت تهیه این اطلاعات نشریه سالانه مرکز آمار ایران تحت عنوان "نتایج تفصیلی آمارگیری از هزینه و درآمد خانوار شهری" و یا روستایی بسوده است و ارقام از جدولی تحت عنوان "متوسط هزینه های خوراکی و غیر خوراکی سالانه (ماهانه) یک خانوار به تفکیک استان" نقل شده است .

در این رابطه به علل زیر - استفاده از سری زمانی جهت این مطالعه امکان پذیر نبود .

الف : عدم انتشار این نشریه در سالهای ۱۳۵۵ (شهری) - ۱۳۵۲ (شهری) ۱۳۵۹ (روستایی) ۱۳۶۰ (شهری و روستایی)، ۶۵ (روستایی)

ب: آ ما رو اطلاعات موجود در سالهای ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵ به تفکیک ۲۴ استان وجود ندارد، و در سطح کل کشور به تفکیک اقلام هزینه آ مده است .

لازم به توضیح است که در مورد نقایص فوق مستقیماً " به مرکز آ ما را بران مراجعه شد، بدین ترتیب برای تهیه آ ما متوسط ما ها نه هزینه خانوار سال ۱۳۵۵ و در نتیجه متوسط هزینه ماهانه یک فرد شهری یا روستائی روش برآورد و تخمین طی مراحل مختلفی انجام گرفت، که به توضیح آن می پردازیم

$$\left\{ \begin{array}{l} Cu_i \quad (1355) = \text{متوسط کل مصرف ماهیانه یک خانوار شهری در سال ۱۳۵۵} \\ Cr_i \quad (1355) = \text{متوسط کل مصرف ماهیانه یک خانوار روستایی در سال ۱۳۵۵} \\ Su_i \quad (1355) = \text{بعد خانوار شهری در استان } i \text{ در سال ۱۳۵۵} \\ Sr_i \quad (1355) = \text{بعد خانوار روستایی در استان } i \text{ در سال ۱۳۵۵} \end{array} \right.$$

بنابراین

$$\left\{ \begin{array}{l} Cu_i^*(1355) = Cu_i(1355) / Su_i(1355) \\ Cr_i^*(1355) = Cr_i(1355) / Sr_i(1355) \end{array} \right.$$

روش زیر برای برآورد $Cu_i^*(1355)$ ، $Cr_i^*(1355)$ پیشنهاد شد:

$$\left\{ \begin{array}{l} Cu_i^*(1355) = Cu_i^*(1356) \times \frac{Cu^*(1355)}{Cu^*(1356)} \\ Cr_i^*(1355) = Cr_i^*(1356) \times \frac{Cr^*(1355)}{Cr^*(1356)} \end{array} \right.$$

$$\left\{ \begin{array}{l} Cu_u^*(1355) = \text{متوسط کل مصرف ماهیانه یک فرد شهری در کشور در سال ۱۳۵۵} \\ Cr_r^*(1355) = \text{متوسط کل مصرف ماهیانه یک فرد روستائی در کشور در سال ۱۳۵۵} \end{array} \right.$$

بدین پی است که در روابط بالا، رشد (یا کاهش) متوسط کل مصرف هم‌استان‌ها، اعم از شهری و روستایی، یکسان فرض شده است.

چنانکه قبلاً ذکر شد اطلاعات مربوط به C_u^* (۱۳۵۵) موجود نبوده و لذا باید آن را تخمین زد.

روش زیر برای تخمین C_u^* (۱۳۵۵) پیشنهاد شد،

$$C_u^* (1355) = \frac{C_u^* (1354) + C_u^* (1356)}{2}$$

در مرحله بعد این مطالعه با این مشکل مواجه شد که در سال ۱۳۵۶، استان‌های تهران و مرکزی در هم ادغام بوده‌اند. و این‌که چگونه می‌توانیم به اطلاعات استان تهران و استان مرکزی دسترسی پیدا کنیم؟ در این باره روش زیر مورد نظر قرار گرفت:

$$\left\{ \begin{array}{l} \frac{Cu^*_{\text{تهران}}(1356)}{Cu^*_{\text{کل کشور}}(1356)} = \frac{Cu^*_{\text{تهران}}(1359)}{Cu^*_{\text{کل کشور}}(1359)} \\ \frac{Cu^*_{\text{مرکزی}}(1359)}{Cu^*_{\text{کل کشور}}(1356)} = \frac{Cu^*_{\text{مرکزی}}(1359)}{Cu^*_{\text{کل کشور}}(1359)} \end{array} \right. \quad \left\{ \begin{array}{l} \frac{Cr^*_{\text{تهران}}(1356)}{Cr^*_{\text{کل کشور}}(1356)} = \frac{Cr^*_{\text{تهران}}(1361)}{Cr^*_{\text{کل کشور}}(1361)} \\ \frac{Cr^*_{\text{مرکزی}}(1356)}{Cr^*_{\text{کل کشور}}(1356)} = \frac{Cr^*_{\text{مرکزی}}(1361)}{Cr^*_{\text{کل کشور}}(1361)} \end{array} \right.$$

با توجه به این‌که اولین سالی که اطلاعات مربوط به استان تهران و استان مرکزی به تفکیک وجود دارد، برای خانوارهای شهری سال ۱۳۵۹، و برای خانوارهای روستایی سال ۱۳۶۱ است.

لازم به توضیح است که تعریف "استان تهران ۱۳۵۹" با استان "تهران ۱۳۶۵" که هم‌اکنون نیز شامل می‌شود، تفاوت دارد. لیکن باید توجه داشت که آمار مورد نیاز ۱۳۶۵ هم موجود نیست.

بدین ترتیب اطلاعات هزینه برای سال ۱۳۵۵ طی این روند برآورد گردید و همچنین جهت میزان صحت این برآورد، اقدام به رسم نمودار متوسط مصرف یک فرد شهری و روستایی (بطور جداگانه) کل کشور، استان تهران، استان مرکزی شد. و از آن به عنوان راهنمای عمل برای برآورد مقادیر استفاده گردید.

به موازات تهیه آمار مربوط به هزینه‌های خانوار روستایی، آمار مربوط به بهداشت خانوار لازم و ضروری است. اطلاعات فوق نیز از همان نشریات سالانه نتایج تفصیلی آمارگیری از هزینه و درآمد خانوار روستایی و شهری تهیه شده است. البته همچنان با همان مشکلات در رابطه با سالهای فاقد آمار روبرو هستیم. و در موارد مشابه به بهداشت خانوار هم برآورد شده است.

و در مورد تهیه اطلاعات راجع به متوسط مصرف سال ۱۳۶۵، نشریه فوق الذکر برای سال ۱۳۶۵ تنها برای "شهری" منتشر شده، و ضمناً "فاقد اطلاعات استانی به تفکیک است. بنا بر این از آخرین اطلاعات متوسط مصرف که متعلق به سال ۱۳۶۴ می باشد، در این مطالعه استفاده شده است.

جدول فاصله بین مراکز استانهای کشور در سال ۱۳۶۰ بر حسب کیلومتر جهت تهیه این جدول از اطلس راههای ایران (تاریخ انتشار ۱۳۶۰ انتشارات موسسه گیئاسناسی) استفاده شده است.

در اینجا لازم می‌نماید، چکیده‌ای از کمبودهایی که در طول کار جهت جمع‌آوری اطلاعات، به آن برخورد داشته‌ایم، ارائه گردد.

ابتدا بجاست که بر کیفیت اطلاعات تاکید شود، با لایحه نحوه استخراج و انتشار آمار که بدلیل عدم پیروی از یک ساختار مناسب، قابلیت انتفاع آن کاسته می‌شود. چرا که لزوماً "برخورداری از یک کیفیت اطلاعاتی در حدی مطلوب و سازنده، خود می‌تواند راه‌گشای اقدامات ضروری و مثبت آینده باشد.

همچنین بدیهی است که جهت هرگونه تحقیقات آینده نگر و برنامه‌ریزی بر اساس آن، وجود اطلاعات سری زمانی شرطی لازم است. و عدم دستیابی به چنین ابزاری مهمی می‌تواند یک مطالعه را از یک زمینه قوی و پشتوانه‌های مستحکم و در نتیجه محصولی مطلوب بی بهره سازد که کمبود فوق ناشی از نداشتن یک چهارچوب خاص و متشکل آمارگیری است و این نیز ناشی از نواقص زیر است:

الف - تغییر در تعاریف: که همانا تغییر در تعاریف متغیرهای آماری است و موجب برهم خوردن شرط ثبات سایر شرایط که مبنای هرگونه نتیجه‌گیری از قیاس

است می‌گردد.

ب - تغییر در منطقه آماری - که این تغییر نیز، در تجدید نظرهای تقسیمات کشوری (مورد نظر مرکز آمار ایران) همواره بدون در نظر گرفتن عواقب پیوست آن که در حیطه های دیگر صورت میگیرد، مشهود است. مثلاً "تغییر در مناطق آماری ۵ استان کشور قابل توجه اینک، این تغییرات متناوباً " صورت پذیرفته است .

ج : تغییر در تعداد نمونه ها - با کنکاشی مختصر در نمونه های انتخابی در روند آماری گیری، به این نتیجه میرسیم که آماری های بدست آمده، بواسطه تغییرات موجود در تعداد نمونه ها، برای یک مطالعه از کارآیی لازم برخوردار نمی باشد .
در نهایت اشاره ای به تشنگی و پراکنندگی موجود در اطلاعات آماری الزامی است چرا که دستیابی به یک آماری صحیح در چنین شرایطی نیاز به تخصصی خاص جهت تجزیه و تحلیل دارد .

لذا امید است، ضمن تلاش برای رفع نقایص فوق الذکر با ایجاد هماهنگی و همکاری منسجم بین کلیه ارگانها و بخشهای ذیربط، مطلوبترین زمینه ها جهت سازندگی حاصل گردد .

فصل دوم: پیش بینی توزیع جمعیت کشور بر اساس روند کنونی رشد و جایابی

مقدمه

– رشد جمعیت کشوری ناشی از رشد طبیعی جمعیت و اثرات مهاجرت های برون مرزی است .

– رشد جمعیت هر استان ناشی از رشد طبیعی جمعیت و اثرات مهاجرت های برون مرزی و از آن مهمتر اثرات مهاجرت های درون کشوری (بین استانی) است .
در این مطالعه روند مهاجرت های برون مرزی ثابت فرض شده است و بنا بر این در پیش بینی توزیع جمعیت داخلی کشور ، ۲ دسته عوامل زیر به عنوان متغیرهای اصلی مورد بررسی قرار می گیرند :

الف – رشد جمعیت استان ها

ب – جایابی جمعیت بین استانها

و چنانچه عامل رشد جمعیت از اثرات فرهنگی مهاجرت ها در نرخ رشد ، مستقیماً فرض شود ، یا به عبارت دیگر چنانچه فرض شود اثرات مهاجرت ها در عوامل فرهنگی موثر در نرخ رشد ، در دوره های میان مدت قابل صرف نظر کردن است ، برای حصول الگوی توزیع جمعیت ، بررسی جداگانه هر یک از دو عامل (رشد و جایابی) کفایت خواهد داشت و بر اساس نظریه های پایه حاکم بر روابط بین متغیرهای تضادفی ، پدیده توزیع جمعیت از حاصل ضرب این دو عامل به دست خواهد آمد .

در این مطالعه ، رشد جمعیت و مهاجرت ها از دیدگاه تحلیلی (POSITIVE) مورد بررسی واقع شده اند ، نه از دیدگاه آمرانه (NORMATIVE) . به بیان دیگر این مطالعه قصد آن را دارد تا ضمن تبیین چگونگی رشد و مهاجرت ، اندازه و توزیع جمعیت داخلی کشوری استان ها را تحت شرایط و فروض حاکم پیش بینی کند و مدل طراحی شده ، توانایی پیش بینی اثرات هرگونه تغییر در شرایط و فروض حاکم بر رشد جمعیت و مهاجرت درون کشوری را دارا می باشد ، معذاً انتخاب نهایی بهترین حالت ، خارج از هدف طراحی و توانایی مدل طراحی شده است .
همچنین لازم به ذکر است که این مطالعه ، در مورد مهاجرت ها ابتدا ادامه

روندگذشت را مورد بررسی قرار می دهد، و در این مرحله نخست، هدف آن است که پیش بینی شود در صورت ادامه روند رشد جمعیت هر یک از استان ها و ادا مهر و نسیب مهاجرت های بین استانی با شیوه های فعلی، توزیع جمعیت آتی استان های کشور چگونه خواهد بود. در مرحله بعد بررسی های علمی روندها مهاجرت ها صورت می گیرد و سعی بر آن است تا با شناخت الگوی رفتاری تبعیت مهاجرت ها از متغیرهای اقتصادی - اجتماعی، اثرات تغییر این متغیرها بر چگونگی مهاجرت ها قابل اندازه گیری شود. نتیجه حاصل از این قسمت از مطالعه پیوند لازم و منطقی بین متغیرهای اقتصادی - اجتماعی با الگوی توزیع جمعیت را برقرار می کند و در نتیجه مدل پیش بینی توزیع جمعیت به صورت یک مدل واقع بینانه تر و پویا درمی آید، که توانایی پیش بینی رشد و توزیع جمعیت استان ها در اثر سیاست های اتخاذ شده اقتصادی - اجتماعی را خواهد داشت.

پیش بینی رشد و توزیع جمعیت داخلی کشور بر اساس ادامه روند گذشته.

روند رشد جمعیت داخلی کشور

بطوری که در جدول شماره (۱) مشاهده می شود:

- بر اساس سرشماری های انجام شده، جمعیت داخلی کشور از ۳۳/۷ میلیون نفر در سال ۱۳۵۵ با نرخ رشد متوسط سالانه ۳/۹۱ درصد به ۴۹/۴ میلیون نفر در سال ۱۳۶۵ افزایش یافته است.

- در همین فاصله جمعیت شهری کشور با نرخ رشد متوسط سالانه برابر با ۵/۴ درصد از ۱۵/۹ میلیون نفر به ۲۶/۸ میلیون نفر افزایش یافته است و

- جمعیت روستایی کشور با نرخ رشد متوسط سالانه برابر ۲/۴ درصد از ۱۷/۹ میلیون نفر به ۲۲/۶ میلیون نفر افزایش یافته است.

- در نتیجه سهم نسبی جمعیت شهری در کل جمعیت داخلی در دوره ده ساله مورد نظر از ۴۷/۳ درصد به ۵۴/۳ درصد افزایش یافته است.

روند مهاجرت های بین استانی

در مقابل جمعیت ۴۹/۴ میلیون نفری سال ۱۳۶۵ کشور، تعداد ۴/۹ میلیون نفر یعنی حدود ده درصد جمعیت کشور در دوره ۶۵-۱۳۵۵ مهاجرت بین استانی

و مهاجرت درون استانی داشته‌اند. از این تعداد، حدود ۳ میلیون مهاجرت درون استانی و ۱/۹ میلیون نفر مهاجرت بین استانی داشته‌اند.

تفاوت‌های استانی مهاجرت‌های بین استانی

طی دوره مورد نظر بیشترین مقدار مهاجرت‌های خروجی از استان‌های تهران، خوزستان، آذربایجان شرقی، خراسان، باختران، مازندران، فارس، آذربایجان غربی صورت گرفته است و

بیشترین مقدار مهاجرت‌های ورودی به استان‌های تهران، خوزستان، خراسان، اصفهان، فارس، آذربایجان شرقی و باختران بوده است.

در مجموع استان‌های مهاجرت پذیر عبارت بوده اند از :

تهران	با جذب خالص	۴۷۴ هزار نفر
اصفهان	با جذب خالص	۸۵ هزار نفر
فارس	با جذب خالص	۶۲ هزار نفر
بوشهر	با جذب خالص	۵۱ هزار نفر
هرمزگان	با جذب خالص	۳۴ هزار نفر
خراسان	با جذب خالص	۱۲ هزار نفر
کهگیلویه و بویر احمد	با جذب خالص	۷/۳ هزار نفر
کرمان	با جذب خالص	۵/۴ هزار نفر
یزد	با جذب خالص	۴/۶ هزار نفر
سمنان	با جذب خالص	۴/۳ هزار نفر

و استان‌های مهاجرت فرست بوده اند از :

خوزستان	با خالص مهاجرت خروجی برابر	۲۶۹ هزار نفر
آذربایجان شرقی		۲۲۵ هزار نفر
همدان		۵۱ هزار نفر
کردستان		۳۵ هزار نفر
لرستان		۳۱ هزار نفر
گیلان		۳۰ هزار نفر

زنجان	با خالص مهاجرین خروجی برابر با	۲۹	هزار نفر
مرکزی	با خالص مهاجرین خروجی برابر با	۲۴	هزار نفر
با ختران	با خالص مهاجرین خروجی برابر با	۱۷	هزار نفر
آذربایجان غربی	با خالص مهاجرین خروجی برابر با	۱۴	هزار نفر
چهارمحال	با خالص مهاجرین خروجی برابر با	۹	هزار نفر

تفاوت های استانی نرخ رشد جمعیت

الف - نرخ رشد مشاهده شده

جمعیت سرشماری شده سال ۱۳۶۵ استان نشان دهنده حاصل اثرات رشد جمعیت استان در فاصله ۶۵-۱۳۵۵ و همچنین اثرات مهاجرت های بین استانی است. لذا چنانچه نرخ رشد این جمعیت، به عنوان نرخ رشد مشاهده شده، برای دوره مورد نظر محاسبه شود، دربرگیرنده نرخ رشد طبیعی به علاوه اثر مهاجرت ها می باشد.

- بالاترین نرخ رشد مشاهده شده مربوط به استان های سیستان و بلوچستان (۶/۱ درصد)، بوشهر (۵/۸ درصد)، کهگیلویه و بویراحمد (۵/۴ درصد) و هرمزگان (۵/۱ درصد) است و - کمترین نرخ رشد مشاهده شده مربوط به استان های خوزستان (۲/۱ درصد)، آذربایجان شرقی (۲/۶ درصد)، گیلان (۲/۸ درصد)، مرکزی (۳/۱) و کردستان (۳/۳ درصد) می باشد.

ب - نرخ رشد طبیعی

چنانچه اثرات مهاجرت های بین استانی حذف شود، نرخ رشد طبیعی جمعیت استان ها قابل محاسبه است که در جدول شماره ۱ درج شده است.

از جدول مزبور مشاهده می شود که:

(۱) - بالاترین نرخ رشد طبیعی مربوط به استان های سیستان و بلوچستان (۶/۱ درصد)، کهگیلویه و بویراحمد (۵/۲ درصد)، چهارمحال و بختیاری (۵/۵ درصد)،

(۱) لازم به تذکر است که اثرات مهاجرت های برون مرزی از این نرخ پالایش شده اند و این نرخ ها در واقع بیانگر نرخ رشد طبیعی بعد از اثرات مهاجرت های برون مرزی است.

بوشهر (۴/۹ درصد)، ... است و

— پائین ترین نرخ رشد طبیعی مربوط به استان های گیلان (۲/۹ درصد)
خوزستان (۳/۵ درصد)، آذربایجان شرقی (۳/۱ درصد)، مرکزی (۳/۳ درصد)،
آذربایجان غربی (۳/۵ درصد)، ... است .

توزیع مهاجرت های داخلی

جدول شماره ۳ ، توزیع مهاجرت های بین استانی را نشان می دهد. اعداد
مندرج در هر سطر جدول مزبور نشان دهنده جزیی از جمعیت یک استان است که در
دوره مورد بحث به هر یک از استان های که در بالای جدول با ذکر شماره معرفی
شده اند ، مهاجرت کرده اند. به عنوان مثال عدد ۰/۰۰۲۲۴۹ در سطر اول و ستون سوم
این جدول بیان می کند که ۳ هزارم جمعیت استان تهران در دوره مورد بحث به
استان گیلان مهاجرت کرده اند. بدیهی است عنا صر روی قطراین جدول نشان
دهنده جزیی از جمعیت هر استان است که در دوره مزبور مهاجرت بین استانی
نداشته است. (۱)

جدول مورد بحث به ترتیب بالا یک " ماتریس احتمال انتقال دهساله "
با شرایط " تئوری زنجیره های انتقال مارکف " (۲) را تشکیل می دهد که بر اساس
آن تئوری میتوان توزیع جمعیت استان های کشور پس از یک دوره دهساله را از
حاصل ضرب بردار جمعیت های رشد یافته هر استان با نرخ رشد معین طی دهساله،
در آن ماتریس به دست آورد. همچنین میتوان توزیع جمعیت استان های کشور
پس از یک دوره بیست ساله را از حاصل ضرب بردار جمعیت های رشد یافته هر استان
(با نرخ رشد معین طی ۲۰ سال) در مجذور ماتریس احتمال انتقال دهساله
به دست آورد .

بر اساس روش بالا جمعیت هر یک از استان ها و توزیع بین استانی آن
محا سبه شده است که به صورت خلاصه به عنوان پیش بینی جمعیت و توزیع جمعیت
استان های کشور در سال های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ بر اساس ادا مه روند موجود در جدول
شماره ۴ و جزئیات آن در جدول شماره ۵ و شماره ۶ منعکس است .

(۱)، (۲) — روش تهیه ماتریس احتمال انتقال و کاربرد تئوری زنجیره های مارکف
در گزارش قبلی دفتر برنامه ریزی منطقه ای، تحت عنوان " بررسی
احتمالات مهاجرت های داخلی و توزیع جمعیت ساکن استان های کشور
با استفاده از تئوری زنجیره های مارکف " آمده است .

NAME	URB	RUR	TOTAL	URB	RUR	TOTAL	IN	CUT	NET	ACTUAL RATE	NATURAL RATE
1 FERMAN	511713.0	1355	562678.6	1365	1175935.5	8712097.0	1203652.4	725655.5	473997.1	4.472	3.690
2 MARKAVI	213586.0	507658.0	729254.4	476127.2	605982.2	1082109.4	88919.0	112942.2	-2523.1	3.119	3.316
3 GILAN	461355.0	583168.0	1044523.0	784173.0	1296864.0	2081037.0	128324.0	159196.0	-37789.2	2.781	2.972
4 MATRANON	276819.0	1120512.0	1497331.0	1315216.0	2104130.0	3419346.0	222248.0	22144.0	2164.0	1.669	3.652
5 ATAR, SH.	1188292.0	2068193.0	3256485.0	1998809.0	2115275.0	4114084.0	234901.0	464692.2	-224791.0	3.652	3.199
6 AZAR, GH.	446871.4	960890.0	1407661.4	902999.0	1068678.0	1971677.0	192528.0	216242.2	-17714.0	3.427	3.499
7 DAMPHANAR	441835.0	488839.0	930674.0	821766.0	641199.0	1462965.0	214563.0	231869.0	-17174.0	3.564	3.686
8 KOUZESTAN	1275139.0	912109.0	2187248.0	1485350.0	1196622.0	2681978.0	488315.0	757469.0	-269154.0	2.761	1.041
9 VAS	877769.0	1162314.0	2038583.0	1624586.0	1569183.0	3193769.0	269011.0	57134.0	61877.0	4.472	4.473
10 FERMAN	150876.0	746742.0	1091498.0	698725.0	924203.0	1622958.0	117649.0	112234.0	5415.0	4.472	4.473
11 KHRASAN	1245258.0	2019140.0	3264398.0	2548999.0	2731606.0	5280605.0	437918.0	425828.0	12099.0	4.927	4.973
12 FERMAN	1370376.0	866618.0	2236994.0	2112261.0	1182855.0	3294916.0	295011.0	20982.0	85187.0	4.233	2.967
13 FERMAN	162894.0	501428.0	664322.0	487709.0	709350.0	1197059.0	89129.0	91161.0	-2932.0	4.233	6.084
14 KORDISTAN	190375.0	597305.0	787680.0	428213.0	650202.0	1078415.0	150785.0	186110.0	-35321.0	3.765	1.594
15 HAM DAN	176176.0	762388.0	148324.0	563316.0	229471.0	401708.0	103743.0	156176.0	-51433.0	3.313	4.651
16 CHAR MAHL	140272.0	254285.0	394557.0	229471.0	401708.0	631179.0	29285.0	38377.0	-9742.0	4.816	4.965
17 LURISTAN	294618.0	639131.0	933749.0	639038.0	727991.0	1367029.0	117501.0	148943.0	-31482.0	4.493	4.126
18 ILAM	48696.0	197429.0	246125.0	156658.0	225433.0	382091.0	56476.0	65472.0	-3096.0	4.472	4.639
19 KURKILU	30867.0	213503.0	244370.0	111308.0	300520.0	411823.0	46469.0	39161.0	739.0	4.472	5.169
20 MICHHER	119144.0	228719.0	347863.0	306375.0	306108.0	612183.0	108034.0	57119.0	54896.0	4.472	4.901
21 FERMAN	317239.0	799868.0	1117107.0	682754.0	995846.0	1588600.0	142675.0	171779.0	-29154.0	3.583	3.772
22 FERMAN	122997.0	165466.0	288463.0	244837.0	172203.0	417035.0	37866.0	32813.0	4290.0	3.719	3.612
23 VAFI	218233.0	138616.0	356849.0	381989.0	192039.0	574028.0	37375.0	32813.0	4562.0	4.668	4.785
24 HORMOZGAN	123662.0	348978.0	472640.0	308199.0	454007.0	762206.0	84668.0	50292.0	34466.0	4.174	4.639
25 TOTAL	1545468.0	1785464.0	3330932.0	2684456.0	2260044.9	4944501.0	4897015.0	4897015.0	0.0	3.948	3.985

اطلاعات حاصل از سرشماری ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵

INTRA & INTER-OSTAN MIGRATION MATRIX

1	TEHRAN	463712	18738	19591	26364	11952	5021	5184	13192	10291	5951	19153	30979
2	MARAKAZI	49648	50375	280	382	101	158	210	1466	766	292	428	2446
3	GILAN	44849	658	79351	6478	1769	666	548	990	1029	538	2719	1765
4	HAMADAN	38782	529	3023	144550	1140	538	475	1775	1064	666	1115	2130
5	AZAR, SH.	20690	574	11922	59554	195888	11315	806	2495	1905	1278	3167	2511
6	AZAR, GH.	20031	230	580	635	13072	161647	587	543	680	400	751	1072
7	BAKHTARAN	21456	1026	841	1309	1334	801	17882	1203	1180	485	1392	2791
8	KHUZESTAN	55138	7051	3055	4791	3098	732	3912	408371	74215	4838	11895	72337
9	FARS	11375	654	512	758	713	523	384	7267	150974	1877	88412	1829
10	KERMAN	6007	186	311	433	308	328	144	801	1450	1450	1450	1829
11	KHORASAN	41452	578	770	9085	671	679	535	3166	3166	1571	1571	34385
12	ESFAHAN	34452	1975	912	1626	766	114	1022	10430	6163	2273	3207	3430
13	SITAN E.	3542	142	231	9993	231	114	90	10430	6163	3207	3207	131658
14	KOCHISTAN	23930	334	372	662	836	7503	5287	313	517	2578	7979	1250
15	HAMEDAN	85048	1678	927	512	502	248	6553	2288	2722	897	841	2501
16	CHAR MAHL	1495	71	43	73	27	104	24	2722	544	18	148	14754
17	LORESTAN	17620	2968	335	486	202	163	27217	17427	1377	219	934	6871
18	ILAM	3762	173	114	827	85	192	2096	5250	154	38	309	295
19	KOCHILU B	462	42	27	37	19	10	20	3625	2453	12	44	1452
20	BUGHEHR	2694	252	575	459	542	40	94	2092	6613	281	481	2151
21	ZANJAN	72192	294	3580	894	902	456	202	354	358	623	1036	640
22	SEMEN	9692	162	92	4698	167	317	75	228	1904	92	2308	470
23	YAZD	6893	131	92	356	107	111	90	637	1904	1567	1548	1398
24	HOMHOZGAN	2616	99	1081	886	711	101	126	622	2070	1901	1506	1885
25	TOTAL	1203652	88919	128324	222248	234901	192528	214563	488315	269011	117649	437918	295011

1	13	2749	12407	845	4992	824	520	5622	20415	11422	7315	7877	729655
2	98	90	1063	27	2843	18	63	295	497	325	129	276	112942
3	624	447	476	35	208	228	124	1647	10630	272	152	2901	159106
4	4494	502	346	67	202	147	127	691	1490	4389	314	1522	220144
5	966	466	547	51	227	154	202	1260	8480	382	972	1872	450692
6	182	2166	553	46	190	31	65	326	1871	191	133	323	216242
7	356	5251	4278	47	1028	5467	64	350	1772	233	282	401	231869
8	673	401	5943	660	14599	2439	8071	46986	1753	761	3470	16400	757469
9	977	279	490	510	553	122	4725	6917	399	154	1280	4827	267134
10	167	70	70	28	90	17	37	513	189	179	2688	4752	112234
11	8724	407	514	07	380	110	65	674	975	2840	1155	2136	425828
12	1517	577	611	2874	969	184	902	1777	605	482	1443	1897	209824
13	66686	107	226	61	55	12	15	227	180	697	1109	916	91161
14	152	135206	5030	35	270	85	37	137	284	311	125	182	180156
15	592	846	66145	59	2209	133	207	139	171	227	103	1217	155176
16	91	264	46	17358	86	12	131	139	55	23	53	115	1217
17	398	24	46	118	87722	679	102	603	319	434	184	519	148983
18	57	104	265	118	359	102	10	140	137	119	251	100	60472
19	16	12	30	6	272	1	30152	305	32	13	22	83	39161
20	234	18	868	40	88	30	690	37022	54	93	67	741	57119
21	248	464	674	23	123	21	18	169	88497	228	79	159	171779
22	192	11	71	24	47	27	7	154	192	13761	77	279	33577
23	359	71	42	53	82	27	105	194	164	108	16328	974	32813
24	423	69	016	40	126	52	30	774	175	242	294	34478	50202
25	89129	150785	103743	29285	117501	56476	46469	108004	142675	37866	37375	84668	4897015

SUM OF MIGRATED AND RESIDENT POPULATION IN 1965

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 TEHRAN	844614	13738	14901	26364	11952	5021	5184	13192	17391	6071	19157	31079
2 MAHABADI	48648	10195	700	382	161	158	210	1466	766	207	468	2466
3 SEMIN	44499	638	200128	6478	1769	666	548	1022	1022	574	1765	1765
4 MAZANDARAN	10782	529	3343752	4478	1140	666	475	1990	1066	660	1185	1185
5 AZAR, SH	26970	574	11922	5954	3850280	11315	806	2495	1075	1270	3167	2511
6 AZAR, GH	22931	230	506	635	13072	1927082	487	543	1075	487	761	1412
7 QAZVIN	21476	1300	491	1309	1034	801	3912	1233	1180	489	1102	2791
8 KHUZESTAN	8138	7031	3455	4791	3098	732	149978	1233	74215	489	1402	1402
9 FARS	11375	654	512	758	713	523	3912	7267	74215	489	1402	1402
10 KILIMAN	677	186	311	433	308	328	384	7267	3137609	1877	1746	9331
11 KHARASAN	41652	578	776	9085	671	679	535	801	145	159196	1879	1725
12 SEMIN	34458	1976	912	1620	766	761	1022	10430	1571	2275	5198167	3412
13 SEMIN	3547	142	138	9993	231	114	90	347	6163	3211	3117	3211
14 KHUZESTAN	2393	339	372	662	836	500	5287	313	517	2478	7979	784
15 HAMEDAN	6568	1678	537	512	500	248	6563	2239	897	254	2667	2667
16 CHAR MAHL	1495	71	48	73	27	104	24	2722	544	138	148	148
17 KHUZESTAN	1702	2968	354	486	202	163	7217	17427	1377	219	934	6891
18 ILAM	1702	171	114	827	85	192	2196	5252	154	10	309	295
19 KORDJILU	402	42	27	37	19	10	20	3625	154	10	44	44
20 BUJERH	4026	292	576	459	542	40	94	2992	613	413	481	1462
21 FARJAN	72192	294	3589	894	902	456	202	354	358	243	1036	2151
22 FERIDAN	6893	162	217	4693	167	317	90	228	219	92	239	646
23 YAZD	2816	131	96	830	107	111	75	1974	1974	154	1048	1398
24 HORMUZGAN	2816	98	1881	830	711	101	126	637	207	191	1048	1398
25 TOTAL	9186334	1058400	2059255	3421450	3889293	1957893	1445659	2412824	3255646	1629372	5292695	7991113

	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	5431	2749	12417	845	4992	824	520	5622	20415	11422	7315	7877	8712087
2	98	90	1063	27	2843	18	63	295	497	325	129	276	182169
3	624	447	476	35	208	228	124	1647	1692	272	165	793	2081937
4	4498	592	346	67	202	147	127	6914	1497	4389	334	152	3419346
5	966	464	547	51	227	147	202	848	848	287	377	1872	4114086
6	183	2166	553	46	180	31	65	326	181	191	133	323	1971677
7	367	5361	4278	47	1028	5467	64	780	1712	233	134	401	1462965
8	671	411	5944	66	14599	2439	8071	6917	193	751	343	1466	2691978
9	971	279	491	91	593	122	4725	6917	193	154	129	462	3193769
10	167	70	72	73	90	17	37	613	199	17	129	462	1622958
11	8774	472	514	67	383	110	65	874	975	284	1156	4733	1622958
12	1511	977	611	2874	969	184	902	1777	675	284	1156	4733	1622958
13	118886	138	226	2874	869	184	902	1777	675	284	1156	4733	1622958
14	127	138	226	2874	869	184	902	1777	675	284	1156	4733	1622958
15	593	1460	5030	35	270	12	15	227	1897	487	1443	1897	1324930
16	91	24	46	69	229	85	37	137	284	697	113	915	119743
17	398	24	46	69	229	85	37	137	284	697	113	915	119743
18	398	24	46	69	229	85	37	137	284	697	113	915	119743
19	57	14	1932	118	36	12	207	1082	319	434	51	115	641179
20	16	14	265	6	359	12	10	139	130	119	71	115	1767099
21	238	18	30	27	20	1	10	305	32	119	71	115	1767099
22	288	18	808	4	88	30	690	592082	44	91	41	41	419383
23	288	18	808	4	88	30	690	592082	44	91	41	41	419383
24	158	7	71	23	123	21	18	165	1505318	228	71	71	1598877
25	427	7	42	45	30	47	7	144	187	228	71	71	1598877
26	1395071	143000	1456193	622137	1335547	378095	419136	663604	1559496	421324	87869	708672	4964561

بر ما تریس مها جرت ها و جمعیت ساکن

INTER-OSTAN EMIGRATION PROBABILITIES IN 1355-1365

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 THERAN	0.969474	0.002151	0.002249	0.003026	0.001372	0.000576	0.000595	0.001514	0.001191	0.004893	0.004494	0.003453
2 MARAZI	0.045381	0.942181	0.002264	0.000353	0.000149	0.000146	0.000194	0.001255	0.000709	0.001270	0.003396	0.002260
3 GILAN	0.021551	0.000316	0.961675	0.003113	0.000850	0.000320	0.000263	0.000476	0.000394	0.000459	0.0011307	0.000848
4 MAZANDARAN	0.011342	0.000155	0.001884	0.977892	0.000333	0.000157	0.000139	0.000499	0.000311	0.000195	0.000262	0.000625
5 AZAR SH.	0.052921	0.000140	0.002898	0.001447	0.993878	0.002750	0.977382	0.000298	0.001275	0.000463	0.001203	0.000510
6 AZAR GH.	0.010159	0.000117	0.000297	0.000322	0.000630	0.000275	0.000298	0.000222	0.000345	0.000381	0.000381	0.000513
7 BAKHTARAN	0.014860	0.000701	0.000575	0.000895	0.000707	0.000548	0.963781	0.000222	0.000222	0.000222	0.000222	0.000222
8 KHUZESTAN	0.020399	0.000262	0.001139	0.001786	0.0001155	0.000273	0.001459	0.869336	0.000275	0.000275	0.000275	0.000275
9 FARIS	0.003562	0.000205	0.000160	0.000237	0.000223	0.000164	0.000129	0.000227	0.000129	0.000227	0.000227	0.000227
10 KERMAN	0.003701	0.000115	0.000192	0.000260	0.000127	0.000129	0.000089	0.000494	0.000089	0.000494	0.000494	0.000494
11 KHORASAN	0.007850	0.000109	0.000147	0.000170	0.000190	0.000129	0.000089	0.000494	0.000089	0.000494	0.000494	0.000494
12 ESTAHAN	0.014957	0.000599	0.000277	0.000493	0.000232	0.000232	0.000231	0.000319	0.000319	0.000319	0.000319	0.000319
13 SISTAN P.	0.002960	0.000310	0.000157	0.0008348	0.000193	0.000095	0.000075	0.000075	0.000075	0.000075	0.000075	0.000075
14 KHUZESTAN	0.022190	0.000310	0.0001345	0.000044	0.000775	0.0006957	0.000493	0.000493	0.000493	0.000493	0.000493	0.000493
15 HAHERDAN	0.043198	0.000114	0.000350	0.0000340	0.000332	0.000165	0.0004382	0.0004382	0.0004382	0.0004382	0.0004382	0.0004382
16 CHAR MAHL	0.023369	0.000112	0.0001738	0.000116	0.000043	0.000165	0.000039	0.0004313	0.0004313	0.0004313	0.0004313	0.0004313
17 LORESTAN	0.012816	0.0002171	0.0001238	0.000356	0.000148	0.000119	0.000512	0.000512	0.000512	0.000512	0.000512	0.000512
18 ILAM	0.009846	0.000453	0.0002298	0.0002164	0.000222	0.000224	0.000548	0.000548	0.000548	0.000548	0.000548	0.000548
19 KHMILU A	0.011122	0.000102	0.000066	0.000090	0.000046	0.000046	0.000046	0.000046	0.000046	0.000046	0.000046	0.000046
20 BUSHEHR	0.014471	0.000185	0.000193	0.000752	0.0000885	0.000065	0.000065	0.000065	0.000065	0.000065	0.000065	0.000065
21 ZAVJAN	0.045444	0.000185	0.000259	0.000563	0.000568	0.000287	0.000127	0.000127	0.000127	0.000127	0.000127	0.000127
22 SEMNAN	0.023240	0.000388	0.000197	0.0011265	0.000400	0.0000760	0.000215	0.000215	0.000215	0.000215	0.000215	0.000215
23 YAZD	0.012008	0.000228	0.000167	0.000620	0.000186	0.000193	0.000131	0.000131	0.000131	0.000131	0.000131	0.000131
24 HERMOZGAN	0.13632	0.000129	0.0001418	0.0001162	0.0000933	0.000133	0.000165	0.000165	0.000165	0.000165	0.000165	0.000165

جدول شماره ۴ پیش بینی توزیع بین استانی جمعیت کشور براساس ادا مه روند گذشته

(ارقام بر حسب میلیون نفر)

ردیف	نام استان	پیش بینی جمعیت سال ۱۳۷۵	پیش بینی جمعیت سال ۱۳۸۵
۱	تهران	۱۳/۴	۲۰/۵
۲	مرکزی	۱/۵	۲/۰
۳	گیلان	۲/۶	۳/۶
۴	مازندران	۴/۹	۷/۱
۵	آذربایجان شرقی	۵/۳	۶/۸
۶	آذربایجان غربی	۲/۸	۳/۹
۷	باختران	۲/۱	۲/۹
۸	خوزستان	۳/۳	۴/۰
۹	فارس	۵/۰	۷/۸
۱۰	کرمان	۲/۴	۳/۶
۱۱	خراسان	۸/۵	۱۳/۷
۱۲	اصفهان	۵/۰	۷/۵
۱۳	سیستان و بلوچستان	۲/۱	۳/۸
۱۴	کردستان	۱/۵	۲/۰
۱۵	همدان	۲/۱	۲/۹
۱۶	چهارمحال و بختیاری	۱/۰	۱/۶
۱۷	لرستان	۲/۰	۲/۹
۱۸	ایلام	۰/۶	۰/۹
۱۹	کهگیلویه و بویراحمد	۰/۷	۱/۱
۲۰	بوشهر	۱/۱	۱/۷
۲۱	زنجان	۲/۳	۳/۲
۲۲	سمنان	۰/۶	۰/۹
۲۳	یزد	۰/۹	۱/۵
۲۴	هرمزگان	۱/۲	۲/۰
	جمع	۷۲/۹	۱۰۸/۰

PROJECT (UNDEVELOPED) POPULATION IN 1375

1-10 TRANSITION PROBABILITIES

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 TURAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
2 MOKRATI	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
3 GILAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
4 MAFKANDAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
5 AZAR - SH.	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
6 AZAR - GH.	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
7 QAZVIN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
8 KORDJISTAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
9 FARS	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
10 KERMAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
11 KORDJASTAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
12 SEYDHAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
13 SIFILAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
14 KORDJASTAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
15 HAFSABAD	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
16 CHAH MAHL	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
17 LORESTARAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
18 CHAH MAHL	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
19 CHAH MAHL	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
20 BOSHORE	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
21 ZAVJAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
22 SEMNAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
23 YAZD	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
24 HORMOZGAN	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000

PROJECTED (UNDISTRIBUTED) POPULATION IN: 1385

1385	1386	1387	1388	1389	1390	1391	1392	1393	1394	1395	1396	1397	1398	1399	1400
18688019.	21856220.	37089466.	70069225.	75745374.	39225236.	30117450.	48823115.	75673144.	35665777.	137547789.	7164507.				
2184984.	-3184747.	1663540.	3065296.	940984.	1128496.	1593866.	3331774.	847315.	146184.	1847618.	158223933.				

NET TRANSITION PROBABILITIES

1	TEHRAN	0.944487	0.054125	0.004363	0.005941	0.002629	0.001134	0.001168	0.002827	0.002377	0.001354	0.008826	0.006794		
2	MAR KAZI	0.0487922	0.887816	0.000613	0.000829	0.000348	0.000311	0.000421	0.002573	0.001467	0.001059	0.007985	0.004554		
3	GILAN	0.042712	0.000653	0.0224889	0.000118	0.001652	0.000640	0.000526	0.001022	0.001019	0.000527	0.007263	0.001748		
4	MAZANDARAN	0.022244	0.000325	0.001746	0.005345	0.000659	0.000294	0.000281	0.001969	0.000666	0.000398	0.006475	0.001284		
5	AZAR, SH.	0.056075	0.000375	0.005621	0.002940	0.005961	0.005294	0.000407	0.001182	0.000975	0.000638	0.001723	0.001369		
6	AZAR, GH.	0.021234	0.000239	0.001623	0.000676	0.012702	0.005339	0.000593	0.000535	0.000774	0.000441	0.001815	0.001056		
7	BAKHTARAN	0.08811	0.001380	0.001152	0.001806	0.001375	0.001103	0.001103	0.002894	0.001619	0.001026	0.000665	0.003797		
8	KHUZESTAN	0.02821	0.004986	0.000282	0.000491	0.000442	0.000327	0.000244	0.000244	0.000244	0.000244	0.000244	0.000244		
9	FAHRS	0.007106	0.000412	0.000289	0.000554	0.000376	0.000401	0.000178	0.000244	0.000178	0.000178	0.000178	0.000178		
10	KEHRMAN	0.007340	0.000233	0.000189	0.000342	0.000259	0.000259	0.000259	0.000259	0.000259	0.000259	0.000259	0.000259		
11	KHORASAN	0.015424	0.001231	0.000568	0.000342	0.000259	0.000462	0.000152	0.000344	0.000344	0.000344	0.000344	0.000344		
12	ASPAHAN	0.020228	0.001183	0.000568	0.000313	0.000467	0.000462	0.000152	0.000344	0.000344	0.000344	0.000344	0.000344		
13	SISTAN P.	0.00592	0.001238	0.000323	0.001272	0.000380	0.000193	0.000193	0.000193	0.000193	0.000193	0.000193	0.000193		
14	KOPPESTAN	0.045221	0.000647	0.001727	0.001272	0.001549	0.001549	0.001549	0.001549	0.001549	0.001549	0.001549	0.001549		
15	HAMEDAN	0.0082793	0.002024	0.001774	0.000802	0.000692	0.000351	0.000329	0.000329	0.000329	0.000329	0.000329	0.000329		
16	CHAR MAHL	0.004951	0.000246	0.001165	0.000255	0.000097	0.000329	0.000097	0.000329	0.000097	0.000329	0.000097	0.000329		
17	LORESTAN	0.025230	0.004190	0.000519	0.000268	0.000320	0.000249	0.000170	0.000249	0.000170	0.000249	0.000170	0.000249		
18	ILAM	0.019538	0.000928	0.000163	0.000266	0.000462	0.000991	0.000596	0.000252	0.000252	0.000252	0.000252	0.000252		
19	KUJIKILU B.	0.002451	0.000225	0.000143	0.000200	0.000103	0.000153	0.000111	0.000111	0.000111	0.000111	0.000111	0.000111		
20	KUSHKHER	0.008881	0.000816	0.0011836	0.001498	0.001704	0.000138	0.000138	0.000138	0.000138	0.000138	0.000138	0.000138		
21	ZANJAN	0.008261	0.000450	0.00034418	0.001234	0.001137	0.000594	0.000275	0.000481	0.000481	0.000481	0.000481	0.000481		
22	SEM NAN	0.004467	0.000792	0.0001064	0.001264	0.000801	0.0001487	0.0001487	0.0001487	0.0001487	0.0001487	0.0001487	0.0001487		
23	YAZD	0.023459	0.000469	0.00013769	0.001264	0.000379	0.0001379	0.0001379	0.0001379	0.0001379	0.0001379	0.0001379	0.0001379		
24	HORMOZGAN	0.006926	0.000262	0.0002769	0.002308	0.001798	0.000268	0.000392	0.0001494	0.0001494	0.0001494	0.0001494	0.0001494		

فصل سوم : شناخت عوامل موثر در جابجائی جمعیت

۱. مهاجرت سومین مولفه عمده در تغییرات جمعیتی است ، گرچه برآورد آن ، از برآورد دو مولفه دیگر - زاد و ولد و مرگ و میر - به مراتب مشکلتر است . علت این امر آن است که مهاجرت نه تنها تابع متغیرهای اجتماعی - اقتصادی منطقه ای (مثلاً " یک استان) است بلکه مستقیماً " و یا غیر مستقیم متاثر از سطح فعالیت های اقتصادی ملی است .

از نظر مدلسازی میتوان به دو طریق اقدام به ساخت یک مدل مهاجرت کرد : ساخت یک مدل جزئی (Disaggregate) یا به عبارت دیگر فردی (Individual) ، که در آن تصمیم فردی مبنی بر مهاجرت مورد نظر قرار می گیرد ، یا ساخت یک مدل همفزود (Aggregate) که در آن رفتار جمعی مورد نظر قرار می گیرد .

ناگفته پیداست که یک مدل فردی (جزئی) به همان صورتی ساخته می شود از نظر عملی (کاربردی) فایده ای ندارد ، زیرا آنچه که مورد نظر برنا مریزان است ، اثرات کلی چنین تصمیمات فردی است . به بیان دیگر ، برنا مریزان ما یلند که بدانند حجم کلی جمعیت جابجا شده چقدر است یا چقدر خواهد بود . به همین دلیل ، و نیز به سبب فقدان اطلاعات آماری لازم برای پرداختن به (Calibration) مدل های جزئی (فردی) ، از همان ابتدای کار تصمیم گرفته شد که مدل پیشنهادی ، یک مدل همفزود باشد .

هدف این بخش از گزارش حاضر ، ساخت یک مدل همفزود مهاجرت بین استانی برای کشور به منظور دستیابی به و محاسبه " ماتریس احتمالات مهاجرت بین استانی " است . گرچه دستیابی به ماتریس مذکور با کمک ماتریس مهاجرت مشاهده شده بین استانی در دوره زمانی مورد نظر (۱۳۶۵ - ۱۳۵۵) به مراتب آسانتر است ، ولی نکته اساسی در اینجا است که ساخت یک مدل مناسب برای دستیابی به ماتریس مهاجرت بین استانی علاوه بر آنکه منظور با لارانتا مین می کند ، قادر است که وضعیت آتی را نیز پیش بینی نماید . (با جایگزیناری مقادیر آتی متغیرهای توضیحی " درست راست مدلی که ساخته خواهد شد)

۲. قبل از ساخت مدل ، شایسته و لازم است که در مورد عوامل موثر در مهاجرت توضیح داده شود. در تصمیم گیری فردی برای مهاجرت ، سه عامل نقش اساسی دارند :

الف) محاسن و معایب باقی ماندن در مبدأ " ، ب) محاسن و معایب اشتغال و زندگی کردن در مقصد ، پ) هزینه انتقال از مبدأ " به مقصد .
 بنابراین ، به نظری رسد که فرد یک نوع " تحلیل هزینه - منفعت " انجام می دهد و آنگاه تصمیم خود را می گیرد .

شکل کل یک مدل همفرود مهاجرتی را نیز میتوان به صورت زیر نمایش داد :

(۱)

$$m_{ij} = f (A_i , B_j , C_{ij})$$

که در آن m_{ij} میزانی است از مهاجرت از مبدأ " i به مقصد j (مثلاً تعداد مهاجرین و یا احتمال مهاجرت از i به j) ، A_i تابعی است کلی از متغیرهای اجتماعی - اقتصادی منطقه i و بیانگر " پتانسل تولید مهاجر " در مبدأ " i ، B_j تابعی است کلی از متغیرهای اجتماعی - اقتصادی منطقه j و بیانگر " پتانسیل جذب مهاجر " در مقصد j ، و بالاخره C_{ij} تابعی است کلی و بیانگر " هزینه کلی مهاجرت " از مبدأ " i به مقصد j است .

تعیین شکل کلی توابع A_i و B_j بستگی دارد به تئوری های موجود اطلاعات و آمار موجود. تجربه نشان میدهد که در تعیین توابع A_i و B_j بهتر است از یک یا حداکثر دو متغیر استفاده شود تا هم مشکلاتی از قبیل همخطی چندجانبه (Multicollinearity) پیش نیاید و هم دسترسی به اطلاعات متغیرهای لازم ، چه برای زمان حاضر و چه برای آینده ، امکانپذیر باشد . معمولاً از متغیرهای میزان جمعیت ، سطح اشتغال ، سطح درآمد و هزینه زندگی برای مشخص کردن توابع A_i و B_j استفاده میشود. در اجراهای کامپیوتری مختلفی هم که در این مطالعه صورت گرفت ، از همین متغیرها ، که اطلاعات آنها برای سال ابتدای دوره مورد نظر (سال ۱۳۵۵) و هم برای سال انتهای دوره مورد نظر (سال ۱۳۶۵) وجود دارد استفاده بعمل آمده است .

تابع "هزینه کلی مهاجرت" از مبداء i به مقصد j ، C_{ij} ، همانطور که گفته شد تابعی است از "هزینه کلی مهاجرت" بین i و j . این تابع نحوه تاثیر هزینه کلی مهاجرت را بر میزان مهاجرت از i به j مشخص می سازد. "هزینه کلی مهاجرت" در برگیرنده تفاوت های "محیط" بین مبداء و مقصد مهاجرت است. درجه "بیگانگی و غربت" با افزایش فاصله از موطن، افزایش می یابد. از این رو، فاصله فیزیکی بعنوان متغیر جانشین مناسبی برای هزینه کلی مهاجرت مورد نظر قرار می گیرد.

برای مشخص کردن فرم تابعی (Functional form) مدل (1) نیز از شکل کلی مدل جاذبه (Gravity model) - که تعمیم یافته مدل معروف جاذبه نیوتونی است - استفاده شد. به عبارت دیگر، نحوه شرکت متغیرهای توابع A_i ، B_j و C_{ij} درست را ست مدل (1) به صورت حاصل ضربی در نظر گرفته شده است.

شایان تذکر است که رسیدن به صورت نهایی مدل پیشنهادی، چه از نظر نحوه دخالت متغیرهای اجتماعی - اقتصادی مشخص کننده توابع A_i و B_j و نیز متغیر فاصله فیزیکی مشخص کننده تابع C_{ij} ، وجه از نظر مشخص کردن فرم تابعی مدل پیشنهادی، پس از گرفتن اجراهای بسیار متعدد و متنوع با کامپیوتر به دست آمده است. در این طریق، نرم افزارهای کامپیوتری TSP (Time Series Processor)، SPSS (the Social Sciences Statistical Package for Scientific Subroutine Package) موجود در مرکز کامپیوتر وزارت برنام و بودجه و نیز برنام های مختلفی به زبان فورترن (Fortran) به کار گرفته شدند.

۳. قبل از ارائه مدل پیشنهادی لازم است متغیرهای توضیحی مورد استفاده در آن معرفی شوند. لازم به توضیح است که بخاطر سهولت کار انتقال اطلاعات از لیست های کامپیوتری به این گزارش، متغیرها با همان نام تعریف شده در برنام های کامپیوتر معرفی می شوند.

PI = جمعیت استان I (مبداء) بر حسب نفر، در سال مبنا (= سال ۱۳۵۵)

PJ = جمعیت استان J (مقصد) بر حسب نفر، در سال مبنا (= سال ۱۳۵۵)

CI = متوسط کل مصرف ماهانه یک فرد در استان I (مبدا) بر حسب ریال

در سال مبنا (= سال ۱۳۵۵)

CJ = متوسط کل مصرف ماهانه یک فرد در استان J (مقصد) بر حسب ریال،

در سال مبنا (= سال ۱۳۵۵)

شایان ذکر است که از CI و CJ بعنوان متغیرهای جانشین مناسبی بحسب ترتیب، برای متوسط کل درآمد ماهانه یک فرد در استان I و استان J استفاده بعمل آمده است. این کار مبتنی بر نظریات هوتاکر (Houthaker) است که ارقام هزینه را معتبرتر از ارقام درآمدی اعلام کرده است. حاصل ضرب CI در PI و CJ در PJ می تواند قسمت عمده ای از درآمد استان را بیان نماید این مسئله به دلیل این است که اقلام هزینه غالباً "حدود ۷۰ تا ۹۵ درصد درآمد متطفره را تشکیل می دهند بدین شکل با وارد کردن متغیرهای YI و YJ فرضیه اصلی الگوی پویای جمعیت به آزمون گذاشته می شود.

DIJ = فاصله بین مرکز استان I (سبدا) و مرکز استان J (مقصد)، بر

حسب کیلومتر، در سال ۱۳۶۰،

MIJ = تعداد مهاجرین از استان I (مبدا) به استان J (مقصد) طی

دوره زمانی ۶۵-۱۳۵۵، بر حسب نفر، بر اساس نتایج سرشماری

عمومی سال ۱۳۶۵ مرکز آمار ایران (شایان توجه است که عناصر

روی قطراین مالتریس، به گونه ای تعریف شده اند که در فصل دوم این

گزارش آمده است).

متغیرهای دیگری که بر اساس متغیرهای بالاتر تعریف شده اند در مدل پیشنهادی

مورد استفاده قرار گرفته اند عبارتند از :

$$LM = \ln (MIJ) \quad (\ln = \text{لگاریتم طبیعی})$$

$$LD = \ln (DIJ)$$

$$YI = CI \times PI$$

$$YJ = CJ \times PJ$$

$$LYI = \ln (YI)$$

$$LYJ = \ln (YJ)$$

$$LPI = \ln (PI)$$

$$LPJ = \ln (PJ)$$

$$XYI = \frac{LYI}{LPI \times LPJ}$$

$$XYJ = \frac{LYJ}{LPI \times LPJ}$$

$$XLD = \frac{LD}{LPI \times LPJ}$$

$$XLM = \frac{LM}{LPI \times LPJ}$$

قبل از عرضه مدل پیشنهادی ، ذکر این نکته لازم است که هیچ یک از نرم افزارهای فوق الذکر ، به استثنای نرم افزار TSP ، قادر نیستند که برآورد معادلات غیرخطی را محاسبه نمایند . بهمین سبب ، معادلات مورد استفاده ، از نوع مدل‌های ذاتاً "خطی" (Intrinsically linear) انتخاب شده‌اند . شایان توجه است که نتایج اجراهای غیرخطی نرم افزار TSP غیرقابل اطمینان هستند زیرا در موارد متعدد مشاهده شده که جوابهای کاملاً غلط ارائه می دهد .

۴. مدل پیشنهادی که حاصل بررسی ها و اجراهای متعدد کامپیوتری است متشکل از سه معادله (الف) ، (ب) و (ج) به شرح زیر است . لازم به توضیح است که در اینجا نیز بخاطر سهولت کار متغیرها با همان نام کامپیوتری آنها عرضه شده است .

$$XLM = \alpha_0 + \alpha_1 V0 + \alpha_2 V22 + \alpha_3 V23 + \alpha_4 V26 + \alpha_5 XYI + \alpha_6 XYJ + \alpha_7 XLD + U$$

مدل (الف)

این معادله مربوط است به حالتی که $M_{ij} \gg 5500$ نفر باشد . در این حالت ، تعداد مشاهدات برابر با ۹۰ است (از مجموع ۵۷۶ مشاهده) .

$$XLM = \beta_0 + \beta_1 V23 + \beta_2 V25 + \beta_3 V26 + \beta_4 XYI + \beta_5 XYJ + \beta_6 XLD + U$$

مدل (ب)

این معادله مربوط است به حالتی که $5500 < M_{ij} < 3000$ نفر باشد . در این حالت ، تعداد مشاهدات برابر با ۳۲ است (از مجموع ۵۷۶ مشاهده) .

مدل (ج)

$$LM = \gamma_0 + \gamma_1 V22 + \gamma_2 V23 + \gamma_3 V26 + \gamma_4 LYI + \gamma_5 LYJ + \gamma_6 LD + U$$

این معادله مربوط است به حالتی که $M_{ij} < 3000$ نفر باشد. در این حالت، تعداد مشاهدات برابر با ۴۵۴ است (از مجموع ۵۷۶ مشاهده).

۵. همانطور که در قسمت (۴) این فصل ملاحظه گردید، علاوه بر متغیرهای اصلی، به شرحی که در قسمت (۳) آمده است، متغیرهای دیگری نیز وارد مدل شده اند. این متغیرها در واقع متغیرهای کمکی (Dummy) هستند که به صورت زیر تعریف می شوند:

$$\begin{cases} V0_{ij} = 0 & \text{اگر } j = i \text{ باشد} \\ = 1 & \text{در غیر این صورت} \end{cases}, i, j = 1, 2, 3, \dots, 24$$

$$\begin{cases} V22_{ij} = 0 & \text{اگر } i = \text{استان جنگی} \\ = 1 & \text{در غیر این صورت} \end{cases}, i, j = 1, 2, 3, \dots, 24$$

$$\begin{cases} V23_{ij} = 0 & \text{اگر } j = \text{استان جنگی} \\ = 1 & \text{در غیر این صورت} \end{cases}, i, j = 1, 2, 3, \dots, 24$$

$$\begin{cases} V25_{ij} = 0 & \text{اگر } i = \text{استان تهران} \\ = 1 & \text{در غیر این صورت} \end{cases}, i, j = 1, 2, 3, \dots, 24$$

$$\begin{cases} V26_{ij} = 0 & \text{اگر } j = \text{استان تهران} \\ = 1 & \text{در غیر این صورت} \end{cases}, i, j = 1, 2, 3, \dots, 24$$

علت حضور این متغیرهای کمکی، از تعاریف آنها کم و بیش پیداست. در واقع نیز، متغیرهای اصلی مدل قادر نبوده اند که تغییرات متغیر تابع، M_{ij} را به قدر کافی توضیح دهند. علت حضور $V0$ در واقع آن است که عناصر روی قطر ماتریس M_{ij} صولا" قابل مقایسه با سایر عناصر این ماتریس (عناصر غیر قطری) نیستند و لذا لازم آمد که با آنها برخوردی متفاوت داشته باشیم. وجود شرایط جنگی در پنج استان جنوبی و غربی کشور بطور قطع و یقین اثرات غیرعادی بر مهاجرت از و به این استانها گذارده است. این اثر با کمک متغیرهای $V22$ و $V23$ نشان داده شده است. ویژگیهای منحصر به فرد تهران - که نیاز به توضیح ندارد - نیز لازم می کند که ناهمگنی آن با

انجام می یابد.

نکته دیگری که شاید آن ذکر است، وجود پراکنش های ناهمبند (dasticity - Heterosce) در اطلاعات موجود است. این امر سبب اطمینان گردید که اطلاعات مورد استفاده به سه بخش تقسیم شود (این امر با کمک تعریف فاصله های برای مقادیر M_{ij} صورت گرفته است: $M_{ij} > 5500$ ، $M_{ij} < 5500$ ، $M_{ij} \leq 3000$ و $M_{ij} > 3000$). بعلاوه همانگونه که در معادلات (الف) و (ب) دیده می شود، مقادیر متغیرهای اطمینانی (در واقع لگاریتمهای آنها) بر مقدار $(LPI \times LPJ)$ تقسیم شده است.

نتیجه محاسبات رگرسیون های الف و ب و ج در جدول پیوست است. همانگونه که از جدول پیوست مربوط به معادلات (الف)، (ب) و (ج) پیداست، اکثریت متغیرهای توضیحی با بیش از ۹۹٪ اطمینان از لحاظ آماری با معنی هستند و اقلیت ناچیزی نیز با بیش از ۹۰٪ اطمینان دارای آماره های خوبی می باشند.

مقادیر ضریب تعیین، R^2 ، و ضریب تعیین تعدیل شده، $\bar{R}^2$ ، در معادلات (الف) و (ب) به ترتیب برابر ۰/۹۶ و ۰/۹۶ برای (الف) و ۰/۹۷ و ۰/۹۶ برای (ب) است. به بیان دیگر، در هر دو حالت، بیش از ۹۶٪ تغییرات M_{ij} بوسیله متغیرهای مدل پیشنهادی توضیح داده می شود. مقدار ضریب تعیین برای معادله (ج) نسبتاً کم و برابر ۰/۵۱ است. ولی از آنجا که مقادیر M_{ij} متناظر با این حالت نیز خود کم است (کمتر از ۳۰۰۰ نفر طی یک دوره ۱۰ ساله) این امر، مسئله خاصی ایجاد نمی کند.

مقادیر آماره F برای کل معادلات رگرسیون در سه حالت (الف)، (ب) و (ج) به ترتیب برابر است با ۲۹۲/۸، ۱۳۷/۹ و ۷۸ که بیانگر این واقعیت است که کل رگرسیون در کلیه حالات دارای اهمیت می باشند. از طرفی آماره های دیگر نیز تا حدی که نتواند این ادعا بوده که برخی از آنان در جدول انتهایی این فصل پیوست می باشند.

با مراجعه به رگرسیون های الف و ب و ج پیوست میتوان نتایج بدست آمده را بخوبی تحلیل نمود که تا حدی که نتواند ارتباط منطقی بین متغیرهای توضیحی

ومهاجرت می باشد .

اگر بخواهیم رگرسیون مورد نظر را خلاصه نمائیم بطور کلی میتوان گفت نتایج بدست آمده تائیدکننده فرضیه اصلی مهاجرت بر مبنای عدم تعادل درآمدی بین استانهای کشور می باشد. این نتیجه از محاسبه رگرسیون های مختلفی با متغیرهای توضیحی متفاوتی کسب گردیده که معلوم شد در کلیه حالات بهترین توضیح دهنده مهاجرت های بین استانی درآمد استان می باشد. شرایط مکانی استان در درجه دوم اهمیت و متغیرهای کمکی در زمینه تعدیل مسائل کیفی جملگی در مراتب بعدی معنی دار بودن آماری قرار گرفته اند .

مطالب بالا، و علاوه بر آن اعتباریابی (Validation) مدل پیشنهادی مطابق آنچه که در فصل آتی انجام گرفته ، دلالت بر آن دارد که مدل پیشنهادی ، مدل مناسبی است برای برآورد " ماتریس احتمالات مهاجرت بین استانی " به شرح زیر است :

$$\hat{p}_{ij} = \frac{\hat{M}_{ij}}{\sum_{j=1}^{24} \hat{M}_{ij}} \quad , \quad i, j = 1 \dots 24$$

که مقادیر $\hat{p}_{ij}$ احتمال مهاجرت از استان i به j طی دوره زمانی که $\hat{M}_{ij}$ در آن تعریف شده باشد را بیان می نماید .

CORRELATION COEFFICIENTS

A VALUE OF 99.00000 IS PRINTED
IF A COEFFICIENT CANNOT BE COMPUTED.

	XLM	XVI	XVJ	XLD	VJ	V26	V22	V23
XLM	1.00000	0.52618	0.60247	-0.93354	-0.95137	0.22785	0.04743	-0.09138
XVI	0.52618	1.00000	0.70288	-0.32699	-0.39694	0.51192	0.08596	-0.10267
XVJ	0.60247	0.70288	1.00000	-0.40536	-0.44317	0.01928	0.06951	-0.10853
XLD	-0.93354	-0.32699	-0.40536	1.00000	0.98036	0.23892	0.08224	0.11712
VJ	-0.95137	-0.39694	-0.44317	0.98036	1.00000	-0.29100	0.03564	-0.19828
V26	0.22785	0.51192	0.01928	0.23892	-0.29100	1.00000	0.00224	0.07224
V22	0.04743	0.08596	0.06951	0.08224	0.03564	0.00224	1.00000	0.07224
V23	-0.09138	-0.10267	-0.10853	0.11712	-0.19828	0.07224	0.07224	1.00000

ماتریس ضرائب همبستگی متغیرها در الگوی الف

DEPENDENT VARIABLE.. XLM

VARIABLE(S) ENTERED ON STEP NUMBER 1.. V23
XYI
XYJ
XLD
VJ
V26
V22

MULTIPLE R 0.98058
R SQUARE 0.96154
ADJUSTED R SQUARE 0.95875
STANDARD ERROR 0.00255

----- VARIABLES IN THE EQUATION -----

VARIABLE	B	BETA	STD ERROR B	F
V23	0.00081	0.02298	0.00080	1.026
XYI	0.24321	0.17360	0.36151	15.632
XYJ	0.15848	0.10665	0.35946	7.106
XLD	-0.33608	-0.26465	0.11195	9.012
VJ	-0.01433	-0.51026	0.00351	16.626
V26	-0.00298	-0.09396	0.00105	8.084
V22	0.02223	0.07571	0.00661	11.309
(CONSTANT)	0.00358			

F
292.83375

ANALYSIS OF VARIANCE	DF	SUM OF SQUARES	MEAN SQUARE
REGRESSION	7.	0.01334	0.00191
RESIDUAL	82.	0.00053	0.00001

رگرسیون الف

DEPENDENT VARIABLE... XLM

SUMMARY TABLE

VARIABLE	MULTIPLE R	R SQUARE	RSD CHANGE	SIMPLE R	B	BETA
V23	0.09188	0.00944	0.00944	-0.09198	0.00091	0.02298
XV1	0.52756	0.27932	0.26988	0.52618	0.24321	0.17360
XVJ	0.62020	0.39465	0.10633	0.60247	0.15848	0.10665
XLD	0.97769	0.94223	0.59758	-0.93354	-0.33609	-0.36465
V1	0.97550	0.95159	0.00936	-0.95137	-0.01433	-0.51026
V26	0.97787	0.95623	0.01464	0.22785	-0.00208	-0.09396
V22	0.98059	0.96154	0.00530	0.04743	0.02223	0.07571
(CONSTANT)					0.00358	

VARIABLE	MEAN	STANDARD DEV	CASES
XLM	0.529	0.0125	90
XV1	0.150	0.0089	90
XVJ	0.1147	0.0084	90
XLD	0.1219	0.0135	90
V1	0.7333	0.4447	90
V26	0.9111	0.3926	90
V22	1.0233	0.0425	90
V23	0.8556	0.3555	90

جدول خلاصه رگرسیون الف

QNUM	OBSERVED		PREDICTED		RESIDUAL	PLOT OF STANDARDIZED RESIDUAL			
	XLM		XLM			-2.0	-1.0	0.0	1.0
1	•6375504E-01		•6502330E-01		-•1268294E-02			*1	
2	•4658316E-01		•4584123E-01		•7419290E-03			I*	
3	•4454567E-01		•4457557E-01		-•2990084E-04			*	
4	•4459834E-01		•4415000E-01		•4483394E-03			*	
5	•4032970E-01		•4233393E-01		-•2004253E-02			* I	
6	•4181414E-01		•4162139E-01		•1927616E-03			*	
7	•4092099E-01		•4249759E-01		-•1576699E-02			* I	
8	•4022154E-01		•4322154E-01		-•2999998E-02			I	
9	•4536420E-01		•4155586E-01		•3808336E-02			I *	
10	•4546162E-01		•4352316E-01		•1939466E-02			I *	
11	•4363059E-01		•4520315E-01		-•1572566E-02			* I	
12	•4353837E-01		•4501874E-01		-•1480367E-02			* I	
13	•4534858E-01		•4496310E-01		•8354787E-03			I *	
14	•4780120E-01		•4846259E-01		-•6613932E-03			* I	
15	•4477623E-01		•4608721E-01		-•1319976E-02			* I	
16	•4425157E-01		•4477597E-01		-•5244028E-03			*	
17	•5119695E-01		•4786271E-01		•3334132E-02			I *	
18	•7332414E-01		•7258081E-01		•7433027E-03			I *	
19	•4827892E-01		•4699766E-01		•1281159E-02			I *	
20	•6900249E-01		•6982118E-01		•8127571E-04			*	
21	•4186618E-01		•4526688E-01		-•3500700E-02			* I	
22	•4664121E-01		•4617542E-01		•4653862E-03			*	
23	•4628925E-01		•4668683E-01		-•3975772E-03			*	
24	•6794035E-01		•6776655E-01		•1737643E-03			*	
25	•4231133E-01		•4255139E-01		-•2400553E-03			*	
26	•5257784E-01		•4497809E-01		•7599842E-02			I *	
27	•4390214E-01		•4422640E-01		-•3243599E-03			*	
28	•3951530E-01		•4255090E-01		-•3035503E-02			* I	
29	•6671011E-01		•6654584E-01		•1642542E-03			*	
30	•4401765E-01		•4412823E-01		-•1105787E-03			*	

1	4936539E-01	4596494E-01	-1999454E-02	* 1
2	4501386E-01	4755419E-01	-2543320E-02	* 1
3	4446937E-01	4683564E-01	-2137077E-02	* 1
4	7032274E-01	4714326E-01	-9389309E-03	* 1
5	4634637E-01	4873028E-01	-2393658E-02	* 1
6	724044E-01	7264936E-01	-5999836E-03	* 1
7	4811766E-01	4715798E-01	9596709E-03	* 1
8	4467019E-01	4763205E-01	-2961877E-02	* 1
9	6832731E-01	6656634E-01	-1219043E-02	* 1
0	5223561E-01	4611781E-01	6767791E-02	* 1
1	4285837E-01	4341305E-01	-5546813E-03	* 1
2	5252239E-01	4552722E-01	695171E-02	* 1
3	4323636E-01	4713914E-01	-4312776E-02	* 1
4	4675695E-01	4827734E-01	-1520398E-02	* 1
5	4773051E-01	4811255E-01	-3320561E-03	* 1
6	4997154E-01	5962827E-01	-9567311E-03	* 1
7	5778420E-01	4907438E-01	8679915E-02	* 1
8	5096607E-01	4809712E-01	2868948E-02	* 1
9	4136466E-01	4495677E-01	-3592316E-02	* 1
0	4192883E-01	436614E-01	-1112113E-02	* 1
1	6836756E-01	6937170E-01	1869426E-03	* 1
2	4812187E-01	4489420E-01	-9631333E-03	* 1
3	4773314E-01	4811217E-01	-4090276E-03	* 1
4	4926489E-01	4839248E-01	-5127590E-02	* 1
5	7178771E-01	7186924E-01	7184143E-03	* 1
6	4860897E-01	4411127E-01	1497697E-02	* 1
7	4137943E-01	4256124E-01	-1181808E-02	* 1
8	6664257E-01	6599033E-01	5525164E-03	* 1
9	4812589E-01	4434777E-01	7781144E-03	* 1
0	4616046E-01	4600381E-01	5664432E-04	* 1
1	4343162E-01	4247005E-01	9615754E-03	* 1
2	4116444E-01	4410461E-01	-2940163E-02	* 1
3	6815815E-01	6805700E-01	1010841E-03	* 1

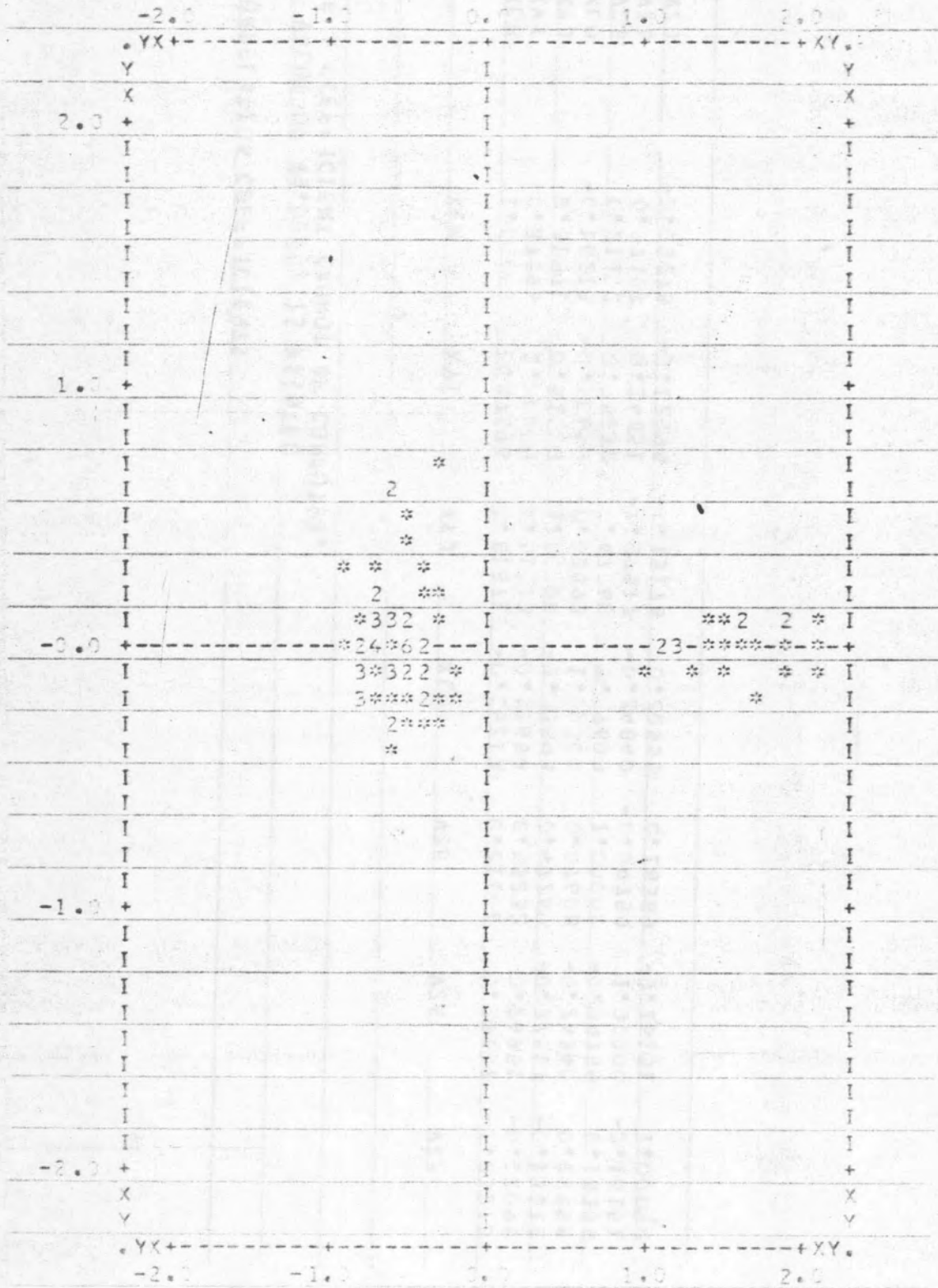
جدول ارزیابی رتزیون الف (ادامه)

64	•4677736E-01	•4374102E-01	•3036337E-02	I	*
65	•4469196E-01	•4392210E-01	•7599554E-03	I	*
66	•7434732E-01	•7438809E-01	-•4078336E-04	*	
67	•4797500E-01	•4720930E-01	•5956904E-03	*	
68	•4644563E-01	•4558139E-01	•8642392E-03	I	*
69	•7358176E-01	•7230824E-01	•1273457E-02	I	*
70	•5129978E-01	•4969374E-01	•1606033E-02	I	*
71	•4566110E-01	•4942545E-01	-•3764345E-02	*	
72	•7176054E-01	•7382596E-01	-•2065469E-02	I	*
73	•5105241E-01	•4892521E-01	•2125199E-02	I	*
74	•7742453E-01	•7623696E-01	•1187553E-02	I	*
75	•4573123E-01	•4689489E-01	-•1164614E-02	*	
76	•4667539E-01	•4714333E-01	-•4684434E-03	*	
77	•4866283E-01	•4471440E-01	•3943420E-02	I	*
78	•4403951E-01	•4555874E-01	-•1519236E-02	I	*
79	•7257074E-01	•7198346E-01	•5872520E-03	*	
80	•8026701E-01	•7932401E-01	•9429830E-03	I	*
81	•8015439E-01	•8177435E-01	-•1620084E-02	*	
82	•4746065E-01	•4722224E-01	•2384085E-03	*	
83	•7697076E-01	•7681185E-01	•1588897E-03	*	
84	•5168386E-01	•4709983E-01	•4584029E-02	I	*
85	•7155125E-01	•7072061E-01	•8295823E-03	I	*
86	•4695193E-01	•5002116E-01	-•3060239E-02	*	
87	•7895811E-01	•7851893E-01	•4491350E-03	*	
88	•4447721E-01	•4772579E-01	-•3248587E-02	*	
89	•7784432E-01	•7706398E-01	•7803363E-03	I	*
90	•7593680E-01	•7719481E-01	-•1208055E-02	*	

جدول ارزیابی رگرسیون الف (ادامه)

***** PLOT: STANDARDIZED RESIDUAL (DOWN)

PREDICTED STANDARDIZED DEPENDENT VARIABLE (ACROSS)

نمودار ارزیابی رگرسیون الف

CORRELATION COEFFICIENTS

A VALUE OF 99.00000 IS PRINTED
IF A COEFFICIENT CANNOT BE COMPUTED.

	XLN	XVI	XVJ	XLD	V25	V26	V23
XLN	1.00000	0.87596	0.81871	-0.16213	0.21102	0.07107	-0.23273
XVI	0.87596	1.00000	0.51003	-0.10650	0.05232	0.24851	-0.12095
XVJ	0.81871	0.51003	1.00000	-0.03893	0.47260	-0.27517	-0.13178
XLD	-0.16213	-0.10650	-0.03893	1.00000	0.07608	-0.24840	0.20555
V25	0.21102	0.05232	0.47260	0.07608	1.00000	-0.09759	0.18389
V26	0.07107	0.24851	-0.27517	-0.24840	-0.09759	1.00000	-0.16151
V23	-0.23273	-0.12095	-0.13178	0.20555	0.18389	-0.16151	1.00000

ماتریس ضرائب همبستگی متغیرها در الگوی ب

DEPENDENT VARIABLE.. XLM

VARIABLE(S) ENTERED ON STEP NUMBER 1.. V23
XYI
XYJ
XLD
V25
V26

MULTIPLE R 0.98623
R SQUARE 0.97068
ADJUSTED R SQUARE 0.96515
STANDARD ERROR 0.00072

----- VARIABLES IN THE EQUATION -----

VARIABLE	B	BETA	STD ERROR B	F
V23	-0.00047	-0.08683	0.00031	2.282
XYI	0.30853	0.55951	0.02841	136.496
XYJ	0.27752	0.57384	0.02763	100.911
XLD	-0.05642	-0.04782	0.04271	1.745
V25	-0.00077	-0.06930	0.00048	2.559
V26	0.00095	0.06211	0.00067	2.006
(CONSTANT)	-0.02446			

F
137.95774

ANALYSIS OF VARIANCE	DF	SUM OF SQUARES	MEAN SQUARE
REGRESSION	6	0.00042	0.00007
RESIDUAL	25	0.00001	0.00000

رگرسیون ب

DEPENDENT VARIABLE... XLM

SUMMARY TABLE

VARIABLE	MULTIPLE R	R SQUARE	RSQ CHANGE	SIMPLE R	B	BETA
V23	0.23273	0.05416	0.05416	-0.23273	-0.00047	-0.05683
XYI	0.88522	0.78361	0.72945	0.87596	0.30853	0.55951
XYJ	0.98125	0.96285	0.17924	0.81871	0.27752	0.57384
XLD	0.98378	0.96644	0.00359	-0.16213	-0.15642	-0.04782
V25	0.98404	0.96833	0.00189	0.21102	-0.00077	-0.06930
V26	0.98523	0.97069	0.00235	0.07107	0.00095	0.06211
(CONSTANT)					-0.02446	

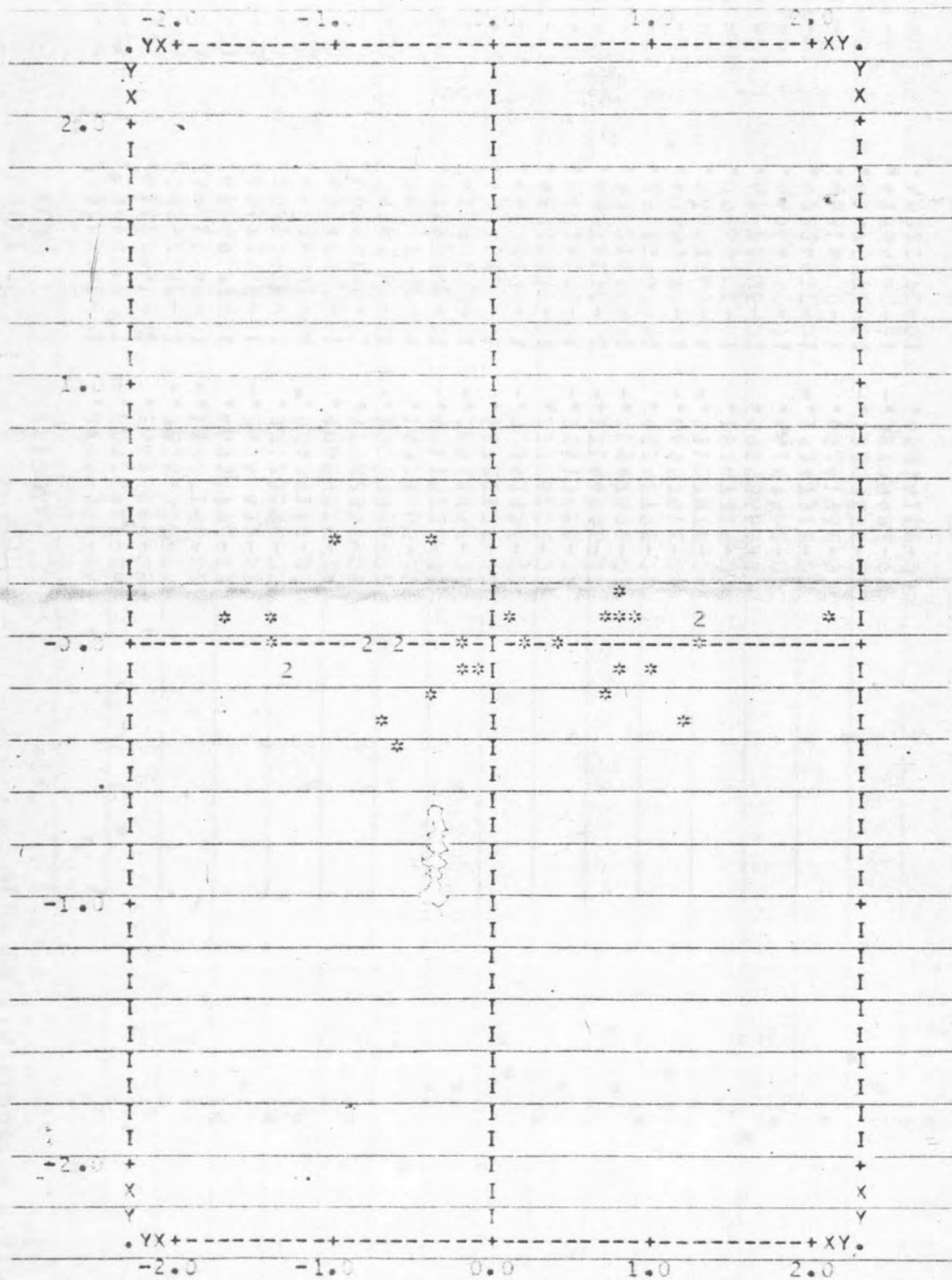
VARIABLE	MEAN	STANDARD DEV	CASES
XLM	0.0427	0.0038	32
XYI	0.1171	0.0068	32
XYJ	0.1161	0.0078	32
XLD	0.0818	0.0032	32
V25	0.8750	0.3360	32
V26	0.9375	0.2459	32
V23	0.7188	0.4568	32

UNIV	UNSTRVED XLM	PREDICTED XLM	RESIDUAL	PLDI OF STANDARDIZED RESIDUAL
1	.3972579E-01	.3891374E-01	-.8795055E-04	*
2	.3974553E-01	.3981481E-01	-.6892686E-04	*
3	.4127867E-01	.4111396E-01	.1647058E-03	*
4	.3985431E-01	.3986214E-01	-.7828430E-05	*
5	.3828033E-01	.3961104E-01	-.1330715E-02	*
6	.4271839E-01	.4224927E-01	.4693079E-03	*
7	.4541213E-01	.4567253E-01	-.2604048E-03	*
8	.3588777E-01	.3561752E-01	.2702519E-03	*
9	.4559153E-01	.4543663E-01	.1549913E-03	*
10	.4344532E-01	.4338486E-01	.5945572E-04	*
11	.5027558E-01	.4972472E-01	.3508283E-03	*
12	.3851507E-01	.3951276E-01	-.1001988E-02	*
13	.3952086E-01	.3803706E-01	.1492806E-02	*
14	.2676439E-01	.3716554E-01	-.4011523E-03	*
15	.4092483E-01	.4119019E-01	-.2653375E-03	*
16	.4183393E-01	.4038171E-01	.1472212E-02	*
17	.4339997E-01	.4450239E-01	-.9034283E-03	*
18	.4694619E-01	.4672593E-01	.2202609E-03	*
19	.4453206E-01	.4482617E-01	-.2941305E-03	*
20	.4668469E-01	.4685613E-01	-.1714489E-03	*
21	.3691295E-01	.3712142E-01	-.3084759E-03	*
22	.3716420E-01	.3668174E-01	.4824575E-03	*
23	.3979181E-01	.4045139E-01	-.6695751E-03	*
24	.3663475E-01	.3665786E-01	-.5310787E-04	*
25	.3922167E-01	.3906820E-01	.1534731E-03	*
26	.4563794E-01	.4550200E-01	.5959366E-03	*
27	.4818613E-01	.4474455E-01	.4415750E-03	*
28	.4267102E-01	.4282450E-01	-.1534731E-03	*
29	.4727133E-01	.4681890E-01	.4524193E-03	*
30	.4525201E-01	.4647539E-01	-.1223385E-02	*
31	.4117677E-01	.4156416E-01	-.3873948E-03	*
32	.4573052E-01	.4532237E-01	.4581411E-03	*

جدول ارزیابی رگرسیون ب

***** PLOT: STANDARDIZED RESIDUAL (DOWN)

PREDICTED STANDARDIZED DEPENDENT VARIABLE (ACROSS)

نمودار ارزیابی رگرسیون ب

CORRELATION COEFFICIENTS

A VALUE OF 99.00000 IS PRINTED
IF A COEFFICIENT CANNOT BE COMPUTED.

	V22	V23	V26	LM	LD	LYI	LYJ
V22	1.00000	0.002982	-0.01282	-0.002542	-0.004578	-0.002559	0.011674
V23	0.002982	1.00000	0.04947	0.12903	0.05568	0.04972	0.00000
V26	-0.01282	0.04947	1.00000	-0.11029	-0.02217	0.09929	-0.025898
LM	-0.002542	0.12903	-0.11029	1.00000	-0.22543	0.45046	0.00000
LD	-0.004578	0.05568	-0.02217	-0.22543	1.00000	0.03577	0.00000
LYI	0.002559	0.04972	0.09929	0.45046	0.03577	1.00000	0.00000
LYJ	0.011674	0.00000	-0.025898	0.00000	0.00000	0.00000	1.00000

ماتریس ضرائب همبستگی متغیرها در الگوی ج

DEPENDENT VARIABLE.. LM

VARIABLE(S) ENTERED ON STEP NUMBER 1.. V22
V23
V26
LYJ
LD
LYI

MULTIPLE R 0.71516
R SQUARE 0.51146
ADJUSTED R SQUARE 0.50601
STANDARD ERROR 0.97895

----- VARIABLES IN THE EQUATION -----

VARIABLE	B	BETA	STD ERROR B	R
V22	-1.33190	-0.73805	1.15961	1.319
V23	0.57371	0.16984	0.11218	26.154
V26	-0.61518	-0.14137	0.51082	1.45
LYJ	0.80833	0.46325	0.06015	180.802
LD	-0.73073	-0.28005	0.08670	71.037
LYI	0.93125	0.52873	0.05895	249.534
(CONSTANT)	-27.31761			

F
77.99442

ANALYSIS OF VARIANCE	DF	SUM OF SQUARES	MEAN SQUARE
REGRESSION	6.	448.47780	74.74617
RESIDUAL	447.	428.38370	0.95835

رگرسیون ج

DEPENDENT VARIABLE: LM

SUMMARY TABLE

VARIABLE	MULTIPLE R	R SQUARE	RSD CHANGE	SIMPLE R	B	BETA
V22	0.82542	0.68125	0.70065	-0.72542	-1.33190	-0.73905
V23	0.13231	0.01751	0.11686	0.12903	0.57371	0.16984
V26	0.16053	0.02840	0.01689	-0.11029	-0.61518	-0.24137
LYJ	0.41649	0.17346	0.14506	0.39441	0.80883	0.46325
LD	0.49860	0.23873	0.06527	-0.22543	-0.73073	-0.28005
LYI	0.75516	0.51146	0.27272	0.45046	0.93125	0.52873
(CONSTANT)					-27.31761	

VARIABLE	MEAN	STANDARD DEV	CASES
V22	1.0196	0.0397	454
V23	0.7841	0.4119	454
V26	0.9912	0.0936	454
LM	5.6776	1.3913	454
LD	6.8059	0.5332	454
LYI	22.6804	0.7899	454
LYJ	22.7060	0.7968	454

SEQUENCE

OBSERVED
LM

PREDICTED
LM

RESIDUAL

-2.0

PLOT OF STANDARDIZED RESIDUAL

2.0

SEQUENCE	OBSERVED LM	PREDICTED LM	RESIDUAL
1	7.918993	7.699793	.2191981
2	6.739237	7.496866	-.7575297
3	6.714177	6.619197	.09497297E-01
4	6.263829	6.661874	-.4079760
5	5.655592	6.516725	-.8617347
6	5.945420	6.825598	-.8801779
7	5.081405	6.751959	-1.670554
8	5.062595	5.496767	-.4341721
9	5.347108	5.839129	-.4920220
10	7.290293	6.111239	1.179052
11	6.644182	6.404859	.2363225
12	5.676754	5.673819	.2934544E-02
13	6.059123	6.282840	-.1937172
14	7.802210	7.159163	.6431051
15	4.584968	5.263086	-.6781195
16	4.499809	5.722043	-1.222235
17	7.416379	7.090805	.3255728
18	3.295836	5.466595	-2.170758
19	7.952616	6.775292	1.177322
20	2.890371	4.556947	-1.666575
21	4.143135	4.517183	-.3740463
22	5.686973	4.576815	1.110169
23	6.208591	6.076552	.1320379
24	5.782835	5.169717	.6141075
25	4.859813	5.158649	-.2988372
26	5.620407	5.327234	-.2931653
27	6.489205	6.630375	-.1411696
28	7.4478169	7.990958	-.5127909
29	6.501289	6.281051	.1202381
30	6.306275	6.249181	.5709485E-01
31	6.897705	6.558959	.3327659
32	6.936343	6.636167	.1755934E-03
33	6.287659	6.294875	-.7016808E-02
34	7.908220	7.205001	.7030181
35	7.475906	7.354549	.1213555
36	6.436151	5.961022	.4751276
37	6.102559	6.242352	-.1397935
38	6.168418	7.390916	-1.225498
39	3.55F348	5.781817	-2.226461

جدول ارزیابی رگرسیون ج

41	5.337538	6.775740	-1.438202
42	5.429246	5.189091	*.2402549
43	4.820282	5.118783	-.2985064
44	7.466711	5.101053	*.215652
45	5.675803	5.986269	-.3804671
46	5.023691	5.658356	-.6344756
47	7.972511	5.984190	1.988620
48	6.270988	6.971924	-.7009357
49	7.033784	7.814077	-.7752939
50	6.287859	6.145585	-.5772696E-01
51	6.163315	6.375844	-.1425297
52	7.441320	6.752512	*.6888081
53	6.969790	7.229930	-.4260117
54	6.501289	6.592956	-.8166718E-01
55	7.666691	7.669359	-.2668350E-02
56	6.381907	6.295262	*.8824348E-01
57	5.846428	7.373130	-1.526691
58	4.204693	6.096437	-1.891794
59	5.308268	6.938613	-1.836345
60	4.997433	5.897777	-.3003453
61	4.844187	5.404435	-.5602334
62	6.533141	5.473163	1.062976
63	7.306582	7.107119	*.1995106
64	5.749393	5.962313	-.2129260
65	7.327781	6.262609	1.065171
66	6.352630	6.931435	-.5788052
67	6.692084	6.772327	-.8024371E-01
68	7.822044	7.773675	*.7883687
69	7.592238	7.276528	*.2767686
70	7.153051	6.652097	*.5009546
71	7.828437	7.695056	*.2333804

جدول ارزیابی رگرسیون ج (ادامه)

71	6.873164	6.356081	5170823
72	6.139985	6.945415	-5055302
73	6.304449	7.586443	-1.281995
74	3.931826	6.059669	-2.127843
75	5.424059	7.157995	-1.733047
76	5.036953	5.706374	-0.6694221
77	5.308268	5.588035	-0.2797678
78	7.138867	5.613250	1.525816
79	5.945420	6.168516	-0.2231963
80	5.918894	5.966814	-0.4792083E-01
81	7.534762	6.373316	1.161446
82	5.433079	6.016471	-0.5783929
83	6.373322	6.787107	-0.4137872
84	6.453025	6.713964	-0.2653395
85	6.375025	5.853821	0.5212042
86	6.297110	6.123593	0.1735153
87	6.522093	6.345599	0.1765030
88	5.991465	5.702999	0.2334747
89	6.621446	6.405093	0.2163120
90	6.919684	6.648686	0.2710483
91	5.209486	5.419163	-0.2096775
92	7.680637	6.020147	1.661489
93	6.315258	6.689947	-0.3655897
94	3.623641	5.117807	-1.289166
95	5.191657	6.245121	-1.052164
96	3.433587	4.793731	-1.359744
97	4.174387	4.683451	-0.5090641
98	5.786893	4.769313	1.077583
99	7.534228	6.419086	1.115142

جدول ارزیابی وکریسون ج (ادامه)

107	8.2522274	5.038154	2141190
101	4.8903849	5.002654	-1123050
102	5.777653	5.453868	3237845
103	6.933423	6.306049	6273828
104	6.734591	6.602442	1321494
105	7.177019	6.626429	5505903
106	6.941190	7.059762	-1185725
107	6.685861	5.801026	9848341
108	7.092574	6.290410	8021640
109	7.073271	6.229113	8441562
110	6.184149	6.106676	7754135E-01
111	7.238497	6.189981	1.048615
112	7.034156	6.621730	1.311424
113	5.374930	5.171303	7036271
114	3.359197	5.057011	-1.199853
115	6.933371	6.861139	7421064E-01
116	4.159283	4.639893	-4750002
117	5.857933	4.616136	1.241796
118	7.445417	6.322127	1.123289
119	5.451039	4.961082	4899561
120	5.641577	4.804483	8374213
121	5.993961	5.218313	7756275
122	6.595780	6.181214	4155663
123	6.511745	6.004747	5069976
124	5.993961	6.203849	-2098790
125	7.793344	5.549922	2.249421
126	7.469944	6.516489	9525945
127	6.621486	5.510474	1.110930

* * * * *

128	6.493108	6.527444	-4402715E-01
129	6.238325	6.945104	-7067791
130	6.637694	7.206161	-5754776
131	6.569492	7.218637	-6491563
132	6.259582	5.948470	2111107
133	5.950643	5.884789	6585383E-01
134	7.537437	6.767715	7697152
135	7.465023	6.888633	5764439
136	6.884487	6.311427	5830597
137	5.631212	5.825449	-1942377
138	6.194406	6.884124	-6397186
139	6.234411	6.113895	1505150
140	6.315258	6.652597	3272396
141	4.804021	5.040066	-2364454
142	5.973803	6.380082	-4052732
143	5.036953	5.533948	-4969956
144	7.154415	6.326255	9233595
145	5.225717	5.713711	-4879640
146	5.739793	6.221118	-4913259
147	6.070738	6.476521	-4057843
148	5.730100	6.012512	-7824127
149	5.793014	5.323177	5692263
150	4.969813	5.479589	-7197754
151	6.685861	5.45465	3802955
152	7.279319	6.685023	5942979
153	7.511525	6.319430	1192094

* * * * *

جدول ارزیابی رگرسیون ج (ادامه)

154	7.452981	6.919062	.6339204
155	7.420579	6.328594	1.091982
156	4.320733	5.061014	-1.7342806
157	4.248495	6.052649	-1.804146
158	3.332204	5.250797	-1.918593
159	4.499809	5.848982	-1.349173
160	2.833213	4.181151	-1.347939
161	2.610910	4.803176	-1.192188
162	6.240276	4.863715	1.376560
163	5.241747	5.711000	-1.4692540
164	5.135798	4.802469	.3333289
165	7.896653	5.791007	2.105545
166	6.259574	6.402302	-1.4272846E-01
167	6.654153	7.224815	-1.5866627
168	6.519769	7.439263	-1.9005103
169	6.523671	6.034881	.4957696
170	6.282267	5.872434	.4098328
171	7.359468	6.915816	.4439511
172	7.722856	6.429071	1.299854
173	6.008813	5.856075	.1527368
174	6.242224	6.837570	-1.5953522
175	4.204693	5.671499	-1.466806
176	5.940171	6.489770	-1.5495992
177	4.700481	4.933079	-1.2325983
178	4.174387	5.178775	-1.004338
179	6.513230	5.258513	1.254716
180	6.882438	6.567734	.3150029
181	7.951562	6.187989	1.863570
182	7.051456	5.735703	1.316153
183	7.666691	6.441123	1.225567

184	7.538324	7.287939	•3013831
185	6.816641	7.369737	-•5540974
186	7.393879	7.651808	-•2579899
187	6.641182	7.544415	-•9032342
188	6.634683	6.257707	•3768656
189	6.920517	6.284656	•6448603
190	7.324491	6.796721	•9277675
191	6.357842	6.276139	•8172241E-01
192	6.415497	7.032049	-•6169526
193	7.953460	7.406539	•5569196
194	6.870265	7.303251	-•4269876
195	5.214935	5.326761	-•1118262
196	6.804615	5.739831	1.064783
197	7.482692	5.783299	1.699382
198	6.405229	6.792012	-•3867839
199	6.177944	5.990111	•1878441
200	7.274421	6.615609	•6537809
201	7.548029	6.481321	1.066798
202	4.965827	5.288873	-•3330466
203	5.236442	5.873159	-•6367187
204	5.442418	6.202392	-•7599739
205	4.736198	4.925245	-•1890469
206	4.499809	4.730179	-•2333699
207	5.509398	5.454209	•5517816E-01

208	6.248045	6.204628	.4341481E-01	*
209	7.85477	6.314490	1.540278	I
210	7.130899	6.293671	.8372280	I
211	4.672829	4.712229	-.3940037E-01	*
212	5.427535	5.668101	-.2475667	I
213	4.094344	4.769680	-.6753367	I
214	4.007333	5.450568	-1.443234	I
215	2.484906	3.846097	-1.361190	I
216	2.708050	4.393213	-1.685264	I
217	5.424950	4.467802	.9571473	I
218	5.192957	5.309677	-.1167211	I
219	6.546785	4.566386	1.980398	I
220	7.011214	5.044612	1.966611	I
221	6.818924	5.727071	1.091852	I
222	5.811141	6.318670	-.5075300	I
223	5.919894	6.725330	-.8064371	I
224	6.495266	6.745564	-.2502982	I
225	6.723629	7.362565	-.6339370	I
226	5.745273	6.224143	-.4779398	I
227	6.42467	6.299491	.1253779	I
228	5.537334	5.621749	-.0441484E-01	I
229	6.734591	6.303240	.4313509	I
230	6.664409	6.743931	-.7952255E-01	I
231	5.022881	5.283070	-.2591889	I
232	3.555340	5.169194	-1.613846	I
233	5.598422	6.606622	-1.008260	I
234	4.442651	5.119270	-.6766196	I
235	3.611918	4.644124	-1.033206	I
236	4.919981	4.640211	.2797696	I
237	7.932803	6.726991	1.211811	I

238	5.736572	5.080581	*.6559908
239	4.828314	4.991939	-1.1636252
240	5.204077	5.330583	-1.1269761
241	7.423358	7.027794	*.3975632
242	6.267279	7.214254	-1.9477557
243	6.238325	7.163791	-1.9254676
244	6.214673	7.343956	-1.129349
245	5.513429	6.198231	-1.5848033
246	7.735871	6.453853	1.282011
247	6.799756	6.648527	*.1505287
248	5.308268	5.949738	-1.6414702
249	6.853299	6.625111	*.2281970
250	7.630462	6.940212	*.7902591
251	6.383507	5.579304	*.8242026
252	6.747522	6.653690	*.8682841E-01
253	4.077538	5.562483	-1.484896
254	7.701395	7.014325	*.6359696
255	4.891349	5.452941	-1.5625912
256	4.875197	4.873107	*.2039947E-02
257	6.986567	4.868256	2.118316
258	6.970342	6.806572	*.1696757
259	5.424950	5.505363	-1.8041453E-01
260	4.634728	5.364894	-1.7301662
261	7.104144	5.634105	1.4770038

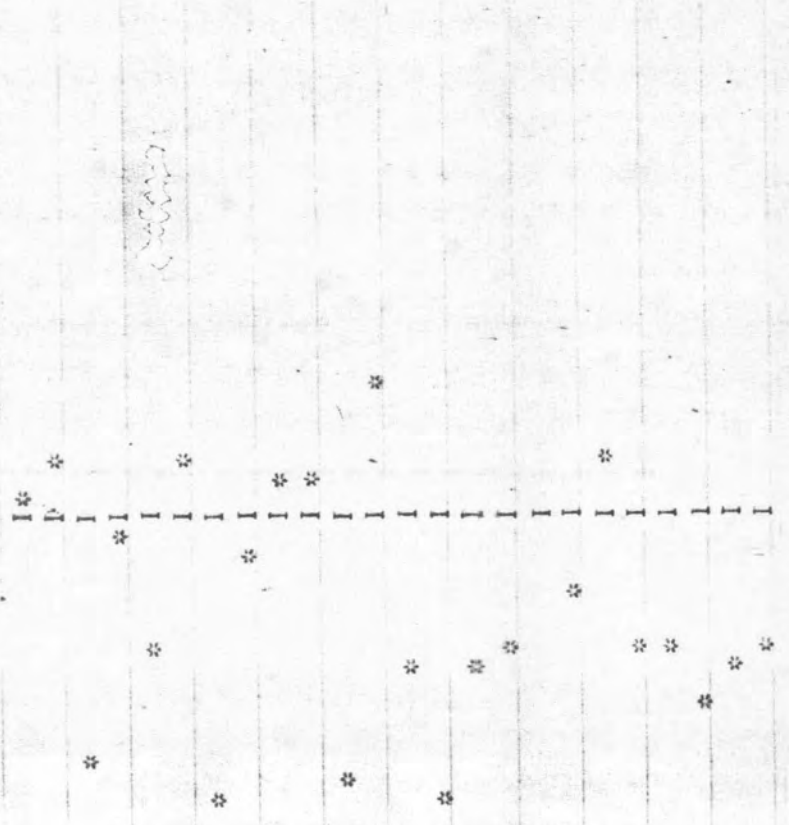
294	7.319481	7.726574	-4.4166935
263	4.262481	5.173833	-1.111208
264	3.871101	5.575485	-1.704254
265	4.229466	5.857454	-1.566995
266	3.294836	5.787439	-2.491650
267	4.644391	4.505397	1.389943
268	3.178054	4.490396	-1.312341
269	7.989122	5.125108	2.784014
270	6.298949	5.898604	4.003446
271	4.682131	5.110199	-4.360687
272	4.997212	5.429331	-4.321134
273	4.510859	4.451188	-1.403288
274	3.178054	4.479861	-1.301807
275	3.828641	5.532738	-1.704097
276	4.434348	5.434348	-9802396
277	2.484908	3.547388	-1.362681
278	5.332719	3.955703	1.376935
279	4.924474	4.008440	9280341
280	4.097333	5.008485	-1.001252
281	3.135494	4.190720	-1.056725
282	3.972295	4.719735	-7487941
283	4.744532	4.727174	1775791E-01
284	7.995644	6.805659	1.189983
285	5.783825	6.4692457	-9086328
286	6.186209	6.822653	-6264448
287	5.308268	7.109887	-1.700620
288	3.193750	5.755783	-6620334
289	7.227663	6.560278	6672840
290	5.389071	5.839457	-4503957
291	6.836477	6.370674	4688019

292	5.986452	5.455148	.5313035	I	*
293	5.575949	6.040361	-.4644131	I	*
294	7.566311	7.107703	.4586070	I	*
295	4.770684	5.557659	-.7869752	I	*
296	6.520621	5.056649	1.463971	I	*
297	4.624972	4.995443	-.2704713	I	*
298	6.401917	4.860514	1.541403	I	*
299	5.765191	6.222419	-.4572286	I	*
300	6.073045	5.158286	.9147578	I	*
301	5.214935	5.294932	-.7999760E-01	I	*
302	6.2251904	5.514837	.7370663	I	*
303	5.158292	5.029703	.1235884	I	*
304	4.736193	5.548199	-.8120005	I	*
305	6.717805	5.617208	1.100595	I	*
306	4.441661	5.999655	-1.557004	I	*
307	5.257495	4.746783	.5107115	I	*
308	7.647786	5.385979	2.261806	I	*
309	5.036953	5.390237	-.3532844	I	*
310	3.637589	4.614016	-.9764308	I	*
311	5.733241	5.256372	.4769683	I	*
312	5.686975	5.670682	.1629317E-01	I	*
313	4.043051	4.293066	-.2500156	I	*
314	4.644391	4.995399	-.3510088	I	*
315	5.57973	5.988718	-.4039785	I	*

316	1,791,770	4,113,050	-2,321,290	*	I	*
317	5,333,323	5,499,740	,384,292		I	*
318	2,302,595	3,793,953	-1,491,268	*	I	*
319	4,941,643	3,776,793	1,164,850		I	*
320	4,867,535	5,184,373	-316,839	*	I	*
321	4,779,123	3,947,358	,831,765		I	*
322	5,525,453	3,958,924	1,566,528		I	*
323	4,635,170	4,410,098	,195,071		I	*
324	6,138,565	6,710,797	-584,225		I	*
325	3,737,600	4,292,752	-515,083		I	*
326	3,295,836	4,740,710	-1,444,874	*	I	*
327	3,617,913	4,993,673	-1,382,751	*	I	*
328	2,944,439	5,144,130	-2,199,691	*	I	*
329	2,302,585	3,899,318	-1,596,732	*	I	*
330	2,905,732	3,982,544	-906,811	*	I	*
331	7,395,067	6,774,281	1,730,815	*	I	*
332	2,484,906	4,498,785	-2,013,879	*	I	*
333	3,784,189	4,764,883	-980,693	*	I	*
334	7,280,698	5,346,565	1,934,131	*	I	*
335	2,772,489	4,173,999	-1,350,509	*	I	*
336	2,484,506	3,783,563	-1,299,162	*	I	*
337	3,491,197	4,671,689	-1,270,492	*	I	*
338	5,605,803	3,784,560	1,821,742	*	I	*
339	2,995,732	4,600,647	-1,604,915	*	I	*
340	0	3,396,666	-3,056,666	X	I	*
341	5,720,312	4,342,231	1,378,080	*	I	*
342	3,465,735	4,176,912	-711,176	*	I	*
343	2,564,949	3,313,830	-753,880	*	I	*
344	3,091,543	3,925,062	-834,018	*	I	*
345	4,418,840	4,538,426	-119,586	*	I	*

جدول ارزیابی رگرسیون ج (ادامه)

346	7.898782	6.932532	*9662499
347	5.529429	4.461055	1.068374
348	6.354370	4.961659	1.392710
249	6.129050	5.213088	*9159622
350	6.295266	5.317824	*9774417
351	3.698879	4.073859	-*3849800
352	4.543295	4.033476	*5098197
353	8.003697	5.191172	2.812525
354	3.638254	4.708073	*9302809
355	6.175967	4.993201	1.182565
356	7.673683	5.538713	2.134974
357	5.455321	4.326265	1.129055
358	2.895271	3.927835	-1.037462
359	6.766191	4.815517	1.950673
360	3.688879	3.982396	-*2945169
361	4.477337	4.714296	-*2370600
362	3.401197	3.188285	*2129123
363	6.535692	4.490911	2.745781
364	3.988584	4.397537	-*4985234
365	4.532498	3.537755	*9948449
366	4.204693	4.113894	*9079945E-01
367	6.618001	4.738517	1.869483
368	5.693573	6.105314	-*4217350
369	6.795706	6.989456	-*1937513

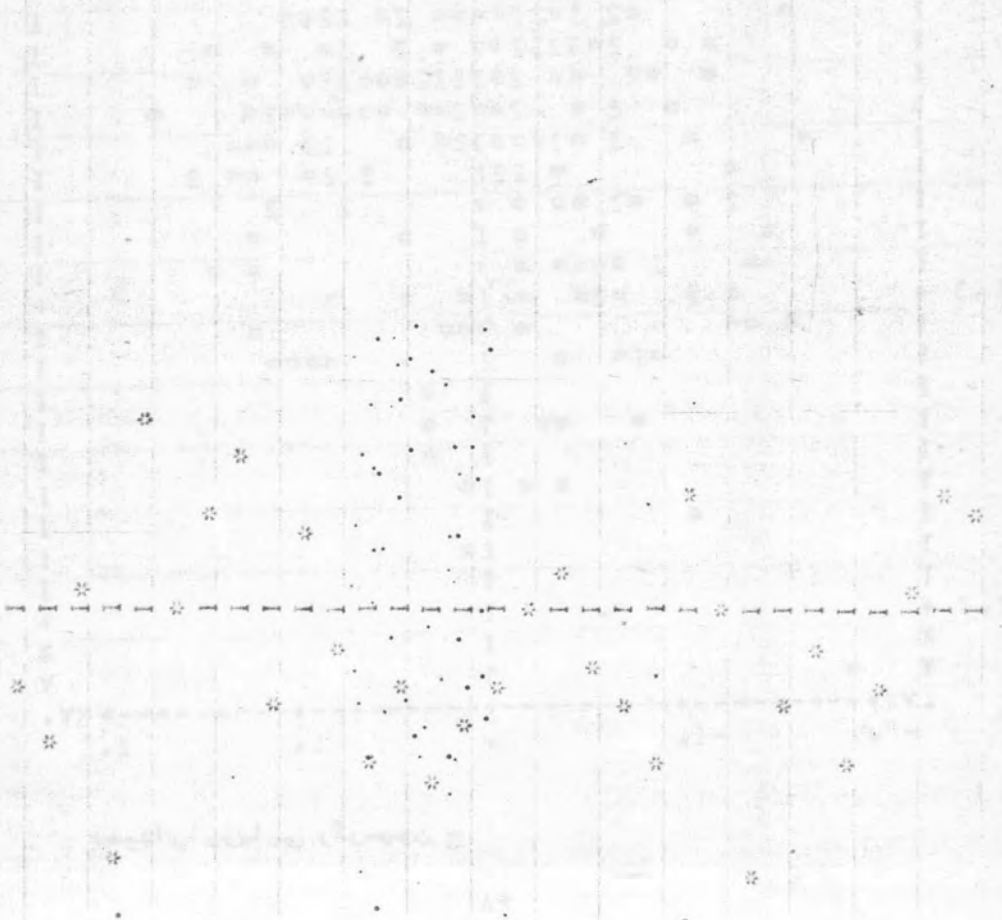

371	0.804615	7.704971	-0.9003562						
371	6.122493	5.928143	0.1943495						
371	5.309268	5.885979	-0.5757118						
371	5.869797	5.963926	-0.9963006E-01						
376	5.880833	6.286259	-0.4057258						
376	5.313206	5.659871	-0.3866635						
376	6.943123	6.446733	0.4963886						
377	6.461469	6.691938	-0.2304701						
378	5.337528	5.312654	0.2488396E-01						
378	6.139885	6.169125	0.1924084E-01						
378	6.513280	6.898445	-0.3852153						
381	3.135494	5.130154	-1.9945559						
382	4.812184	6.270815	-1.408630						
383	3.044522	4.740378	-1.695856						
384	2.890371	4.476102	-1.579731						
385	5.129890	4.542719	0.5878793						
386	4.429346	5.331324	0.9802198E-01						
387	4.349895	5.017531	-0.6637334						
388	5.062695	5.235679	-0.2730749						
389	5.087596	5.660795	0.2680111E-01						
390	5.379897	5.781698	-0.3838012						
391	5.117993	5.980117	-0.7621246						
392	5.758902	4.494327	1.349374						
393	4.499909	4.385249	0.1145598						
394	5.429249	4.825223	0.6041183						
395	5.389071	5.302441	0.8663070E-01						
396	4.521789	4.653055	-0.1318667						
397	7.744137	5.829603	1.914533						
398	6.152733	5.752341	0.4003910						
399	5.257495	4.431678	0.8258169						

400	4.615121	4.375031	.2401890	*
401	4.262680	5.459453	-1.196773	*
402	3.178154	4.176003	-.9979489	*
403	4.499809	5.018997	-.5191884	*
404	3.850147	3.365680	.4844682	*
405	1.945910	3.474336	-1.528426	*
406	5.036953	3.544581	1.492371	*
407	5.204007	5.193639	.1036762E-01	*
408	4.868448	4.188233	.3312154	*
409	5.342354	4.330209	1.12124	*
410	4.875197	5.066016	-.1903191	*
411	4.564348	5.452074	-.9877262	*
412	5.874930	5.723359	.1515704	*
413	4.672829	5.694705	-1.021976	*
414	4.709530	4.390316	.3192132	*
415	4.217488	4.244942	.7254595E-01	*
416	6.456770	5.018915	1.437854	*
417	7.551712	6.111036	1.440675	*
418	7.346010	5.658482	1.637528	*
419	6.954639	5.493677	1.461032	*
420	7.242798	6.394229	.9485680	*
421	5.883323	4.926183	.9571392	*
422	4.262680	4.302678	-.3999861E-01	*
423	3.737669	5.335272	-1.597603	*

جدول ارزیابی رگرسیون ج (ادامه)

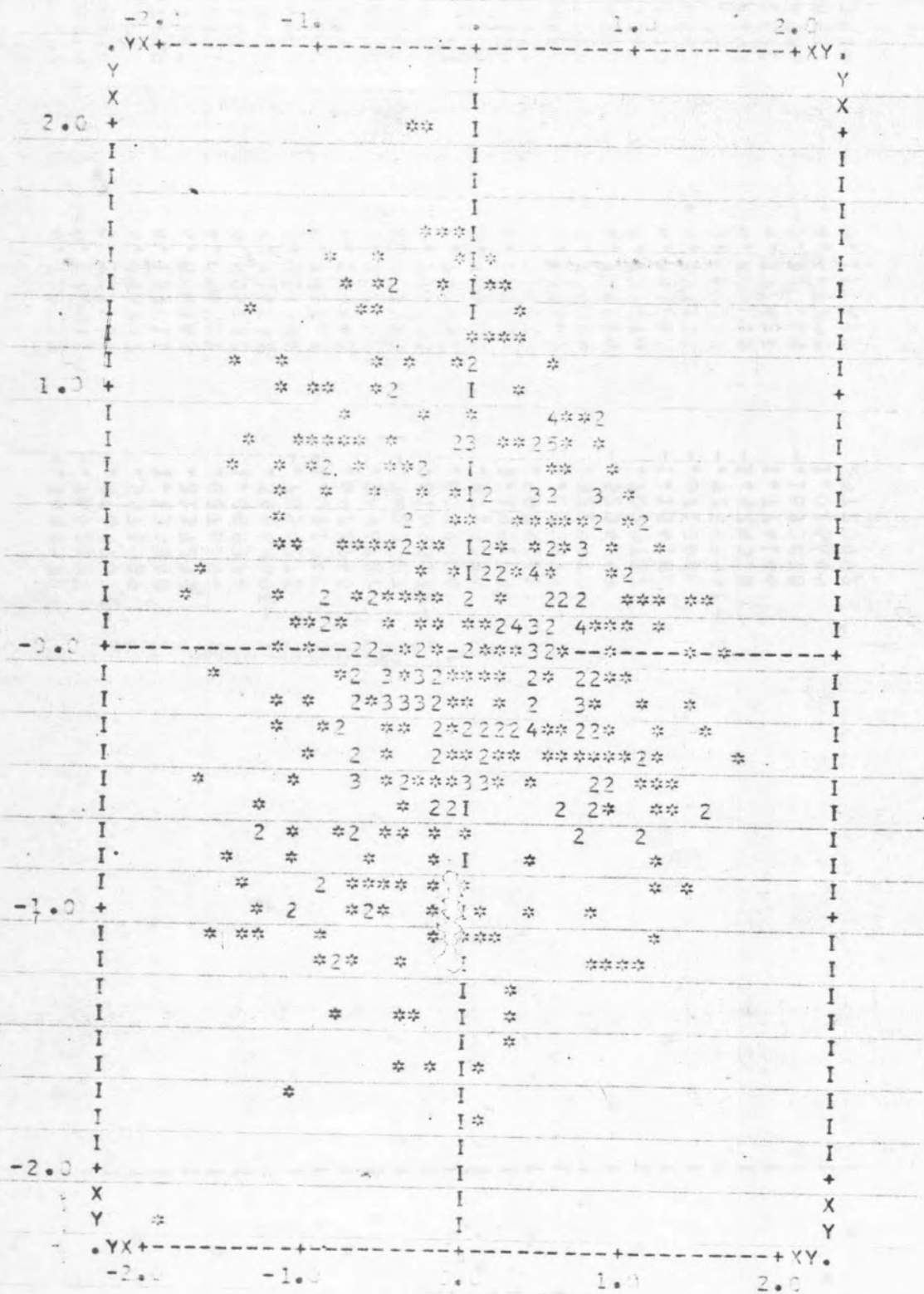
424	3.971292	4.719159	-0.7483670
425	4.406719	5.171932	-0.7652137
426	3.395835	3.395835	-0.9769762E-01
427	4.653960	4.056857	0.5571029
428	5.267859	4.137011	1.130848
429	5.099867	4.886143	0.2137235
430	4.682131	4.054521	0.6276094
431	0.881412	4.995637	1.885724
432	7.869402	7.834732	0.3466889E-01
433	4.584968	5.350394	-0.7654272
434	6.985642	5.893702	1.091940
435	6.786717	6.139442	0.6472745
436	6.566672	6.217000	0.3496721
437	4.615121	4.987823	-0.3422027
438	4.836282	3.774593	0.6169857E-01
439	6.400297	5.791450	0.6088004
440	7.635204	8.1764001	0.8713034
441	7.550136	6.225030	1.195105
442	6.913737	6.314820	0.5989161
443	7.429521	6.375645	1.053375
444	6.047377	5.724444	0.3229270
445	4.234106	4.757516	-0.5234099
446	6.423247	5.770276	0.7029712
447	3.688879	4.843040	-1.154160
448	4.836282	5.507630	-0.6713486
449	3.951243	3.961512	-0.9258594E-02
450	3.401197	4.826015	-1.424818
451	6.651572	4.877427	1.774144
452	5.164786	5.330068	-0.1652818
453	5.488937	4.462292	1.026645
454	5.633579	5.111480	0.5720992

جدول ارزیابی رگرسیون ج (ادامه)

***** PLCT: STANDARDIZED RESIDUAL (DOWN)
 PREDICTED STANDARDIZED DEPENDENT VARIABLE (ACROSS)

نمودار ارزیابی رگرسیون ج

فصل چهارم :

پیش بینی توزیع جمعیت کشور بر اساس عوامل شناخته شده .

هما نظر که در فصل قبل اظهار گردید شرایط جنگی یک عامل با معنی در جابجائی جمعیت شناخته شد بطوریکه بر حسب اینکه مبدأ یا مقصد مهاجرت یک استان جنگی باشد ضرائبی در الگوهای رگرسیون فصل قبل برای این متغیرها محاسبه گردید که از لحاظ آماری کاملاً رضایتبخش است. وجود این متغیرها در رگرسیون های مزبور امکان پیش بینی های مختلفی را برای جابجائی جمعیت در شرایط زمان جنگ و زمان صلح پیش می آورد. بطوریکه اگر متغیرهای مجازی (Dummy جنگ مقدار انتصاب شده اولیه خود را بگیرند می توان از آن برای شبیه سازی (Simulation) پیش بینی روند آینده بر مبنای شرایط زمان جنگ استفاده نمود و چنانچه مقدار متغیرهای مزبور کلاً مساوی مقدار منسوب شده برای استان هائی که در معرض جنگ نبوده اند قرار داده شوند می توان به وسیله آن روند آینده را بر مبنای شرایط صلح پیش بینی نمود.

رگرسیون های فصل قبل رابطه بین مهاجرت های دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵ را در ارتباط با شرایط متغیرهای مستقل سال ۱۳۵۵ قرار میدهد. در این قسمت متغیرهای مستقل سال ۱۳۶۵ بعنوان برون زابرای پیش بینی مهاجرت های دهه ۱۳۷۵-۱۳۶۵ مورد استفاده قرار می گیرد. ماتریس مهاجرت های محاسبه شده تبدیل به ماتریس مارکف گردیده و بردار جمعیت مربوطه در آن ضرب شده و مقادیر جمعیت سال ۱۳۷۵ را بدست می دهد، مجدداً " ماتریس مارکف فوق به توان دور رسیده و بردار جمعیت رشد یافته با نرخ رشد طبیعی در آن ضرب گردیده و اثر مهاجرت ها را در جمعیت سال ۱۳۸۵ وارد می نماید.

به هر حال در این فصل دوسناریوی اصلی در نظر گرفته شده است پیش بینی جمعیت آینده بر مبنای شرایط زمان جنگ و صلح. یک سناریو هم در فصل دوم ارائه شد که جمعیت را بر مبنای روند گذشته محاسبه می نماید. خلاصه نتایج در جدول ۱ آورده شده است. ماتریس احتمال مهاجرت بر مبنای سناریوهای مذکور برای یک و دو دوره ده ساله نیز در پیوست است

پیش بینی جمعیت برای سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ بر اساس سه سناریوی مختلف

بر اساس شرایط صلح		بر اساس شرایط جنگ		بر اساس روند موجود (فصل دوم)		استان
۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
۲۰۳۸۱۷۱۲	۱۳۳۴۶۷۳۲	۲۰۵۷۱۰۶۰	۱۳۴۱۴۰۲۲	۲۰۴۶۴۱۵۱	۱۳۴۱۹۶۱۲	تهران
۲۰۵۲۵۸۹	۱۴۷۸۹۳۴	۲۰۹۹۹۴۰	۱۴۹۷۳۰۷	۲۰۰۸۹۱۲	۱۴۷۱۱۸۶	مرکزی
۳۶۳۲۰۶۳	۲۷۱۹۹۰۴	۳۶۹۹۳۱۰	۲۷۴۶۲۵۵	۳۶۲۸۸۴۵	۲۷۴۲۰۳۲	گیلان
۶۸۴۴۴۷۵	۴۸۲۳۶۸۶	۶۹۳۸۸۵۰	۴۸۵۷۹۹۲	۷۰۵۰۸۰۴	۴۹۰۳۱۸۴	مازندران
۷۶۳۱۶۵۰	۵۵۷۴۸۱۵	۷۷۴۴۶۵۱	۵۶۱۷۵۵۴	۶۷۹۱۵۱۶	۵۲۸۰۵۰۱	آذربایجان شرقی
۳۹۶۸۱۵۱	۲۷۹۱۵۸۲	۳۷۵۳۷۸۳	۲۷۱۶۰۰۵	۳۸۶۸۵۳۷	۲۷۶۱۸۱۹	آذربایجان غربی
۳۱۱۷۸۶۱	۲۱۳۳۷۵۸	۲۸۸۱۴۷۲	۲۰۴۹۳۵۹	۲۹۴۹۳۴۷	۲۰۷۶۷۵۲	باختران
۵۰۳۵۰۴۱	۳۶۵۳۰۶۵	۴۷۳۳۳۶۹	۳۵۴۳۲۷۱	۴۰۳۵۳۰۳	۳۲۶۸۲۱۹	خوزستان
۷۳۷۵۹۶۰	۴۸۶۲۸۱۳	۷۴۵۶۲۸۰	۴۸۹۰۷۷۱	۷۷۵۳۰۴۹	۴۹۹۴۷۶۵	فارس
۳۴۱۴۰۳۰	۲۳۵۰۳۸۰	۳۴۵۶۳۲۷	۲۳۶۵۴۲۹	۳۵۹۳۹۵۸	۲۴۱۴۴۱۹	کرمان
۱۳۲۸۱۴۹۸	۸۳۹۳۶۷۷	۱۳۳۶۲۸۸۰	۸۴۲۰۷۹۲	۱۳۷۳۸۹۸۲	۸۵۲۸۵۶۴	خراسان
۶۹۷۷۰۱۴	۴۷۹۳۷۲۰	۷۰۷۱۶۶۰	۴۸۲۷۸۹۶	۷۴۹۰۷۱۶	۴۹۷۸۴۹۳	اصفهان
۳۶۹۱۸۵۶	۲۱۱۵۹۳۳	۳۷۲۱۱۶۰	۲۱۲۴۶۸۹	۳۸۳۲۱۳۴	۲۱۴۸۵۲۸	سیستان و بلوچستان
۲۲۳۰۵۰۱	۱۵۴۵۷۳۵	۱۹۴۱۱۸۸	۱۴۳۹۰۵۸	۲۰۴۷۱۲۴	۱۴۸۵۰۷۹	کردستان
۳۱۶۵۹۱۳	۲۱۸۰۵۵۳	۳۲۱۹۴۱۸	۲۲۰۰۲۲۰	۲۸۸۲۸۸۷	۲۰۸۲۰۷۶	همدان
۱۵۶۸۲۶۲	۱۰۰۵۹۸۱	۱۵۹۴۸۹۴	۱۰۱۵۳۴۹	۱۶۰۰۹۸۵	۱۰۰۷۵۰۴	چهارمحال بختیاری
۲۸۶۵۱۹۱	۱۹۸۰۵۰۳	۲۹۱۸۸۶۳	۲۰۰۰۶۰۳	۲۹۰۹۲۱۵	۱۹۹۷۰۴۸	لرستان
۹۳۹۰۸۱	۶۰۴۰۱۳	۸۴۳۸۸۷	۵۶۹۸۷۹	۹۱۳۰۵۰	۵۹۱۷۸۱	ایلام
۱۱۵۶۰۶۹	۶۹۸۷۷۶	۱۱۶۷۱۲۵	۷۰۲۸۰۹	۱۱۴۵۵۰۵	۶۹۰۲۵۰	کهگیلویه و بویر احمد
۱۵۰۱۳۷۳	۹۶۵۲۶۳	۱۵۲۸۹۳۳	۹۷۴۹۳۰	۱۷۵۶۲۰۵	۱۰۵۴۳۷۹	بوشهر
۳۱۶۶۰۵۰	۲۲۳۸۴۳۷	۳۲۲۷۶۸۹	۲۲۶۱۴۱۰	۳۲۰۳۹۸۳	۲۲۵۶۵۷۶	زنجان
۸۴۴۲۵۵	۵۸۹۹۱۸	۸۵۹۰۲۹	۵۹۵۴۶۶	۸۷۳۸۳۶	۶۰۲۰۹۴	سمنان
۱۳۹۲۵۷۴	۹۰۰۴۷۵	۱۴۱۴۳۹۲	۹۰۸۰۲۹	۱۴۷۰۴۵۷	۹۲۰۸۵۴	یزد
۱۷۹۰۷۶۴	۱۱۷۳۰۵۳	۱۸۱۷۷۷۳	۱۱۸۲۶۱۲	۲۰۱۵۴۴۳	۱۲۴۶۹۹۳	هرمزگان

OBJECTIVE (UNDISTRIATED) POPULATION IN: 1975

1	12759767	1502290	2778211	4894803	5828319	2781022	2101053	3619899	4913849	240591	852594	4858647	
2	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
21	161771	1535031	2155283	1224691	2047034	599618	681723	987794	2300379	594651	91644	1190411	72921707

1-STEP TRANSITION PROBABILITIES

1	TERMAN	0.96698	0.01175	0.02718	0.00272	0.00237	0.00056	0.00137	0.00176	0.00127	0.00197	0.00230
2	MAKRAI	0.97358	0.81501	0.00617	0.00697	0.00227	0.00032	0.00322	0.00397	0.00178	0.00273	0.00167
3	ILAN	0.91971	0.00064	0.99923	0.00789	0.00237	0.00022	0.00021	0.00291	0.00297	0.00575	0.00246
4	MA'ANBAR	0.91690	0.00096	0.00137	0.92860	0.00668	0.00154	0.00169	0.00284	0.00531	0.00447	0.00229
5	AZAR, SH	0.91158	0.00202	0.00362	0.90385	0.00668	0.00154	0.00191	0.00234	0.00334	0.00399	0.00526
6	YAR, G	0.91912	0.00404	0.00323	0.90927	0.00109	0.93559	0.00132	0.00132	0.00122	0.00269	0.00136
7	YAPARAN	0.92957	0.00297	0.00419	0.00689	0.00590	0.00177	0.91174	0.00174	0.00342	0.00380	0.00338
8	GHORSTAN	0.96666	0.00402	0.00321	0.92558	0.00109	0.00136	0.92441	0.00158	0.00158	0.00477	0.00559
9	AS	0.91152	0.00194	0.00249	0.90481	0.00417	0.00113	0.90179	0.00217	0.00217	0.00296	0.00477
11	KHORSAN	0.91266	0.00146	0.00301	0.90035	0.00861	0.00098	0.90795	0.00326	0.00326	0.00385	0.00385
12	STAN	0.9368	0.00483	0.00589	0.90831	0.00601	0.00196	0.90196	0.00241	0.00241	0.00381	0.00378
13	TAN P	0.9066	0.00135	0.00287	0.90744	0.00324	0.00091	0.90662	0.00156	0.00156	0.00451	0.00422
14	KORDESTAN	0.92989	0.00499	0.00794	0.90839	0.00136	0.00291	0.90674	0.00113	0.00113	0.00675	0.00775
15	MARDAN	0.92791	0.00363	0.00461	0.90481	0.00480	0.00139	0.90736	0.00157	0.00157	0.00344	0.00344
16	CHAP MAH	0.90661	0.00398	0.00517	0.90517	0.00577	0.00161	0.90191	0.00191	0.00191	0.00227	0.00227
17	LORESTAN	0.93761	0.00582	0.00584	0.90684	0.00681	0.00191	0.90756	0.00236	0.00236	0.00381	0.00381
18	ILAV	0.9272	0.00387	0.00604	0.90801	0.00948	0.00284	0.90284	0.00133	0.00133	0.00762	0.00762
19	KORLU	0.92292	0.00147	0.00282	0.90353	0.00342	0.00098	0.90137	0.00137	0.00137	0.00236	0.00236
20	NU'EFHR	0.92433	0.00217	0.00382	0.90532	0.00493	0.00154	0.90434	0.00157	0.00157	0.00266	0.00266
21	ZANAN	0.92552	0.00282	0.00336	0.90789	0.00134	0.00229	0.90355	0.00255	0.00255	0.00365	0.00467
22	NEFMAN	0.90569	0.00378	0.00817	0.90817	0.00299	0.00125	0.90214	0.00312	0.00312	0.00661	0.00661
23	YAR D	0.90397	0.00288	0.00418	0.90731	0.00598	0.00162	0.90162	0.00162	0.00162	0.00236	0.00236
24	HORHIZGAN	0.92392	0.00268	0.00379	0.90526	0.00478	0.00135	0.90128	0.00128	0.00128	0.00334	0.00334

ماتریس احتمال انتقال دوره ۷۵-۱۳۶۵ بر اساس شرایط جنگ

PROJECTED (UNIDISTRIBUTED) POPULATION IN: 1385

1	1808819.	2085626.	3708966.	7006925.	7574537.	3922536.	3017450.	4883015.	7560314.	3566577.	13754789.	7164507.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
396334.	2184984.	3084747.	1663546.	3655296.	940984.	1128496.	1593866.	3331074.	847915.	1461800.	1897618.	108023933.

2-STEP TRANSITION PROBABILITY

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 TERHAN	0.934172	0.003333	0.004222	0.005348	0.004175	0.001003	0.001137	0.002715	0.003554	0.002526	0.003956	0.004601
2 MAAZAI	0.060848	0.750910	0.011201	0.016812	0.013298	0.003824	0.006725	0.002734	0.0113313	0.005147	0.012219	0.022733
3 GILAN	0.038659	0.005693	0.0808947	0.0113952	0.021755	0.004424	0.004406	0.005699	0.010967	0.004618	0.015112	0.015911
4 MA'AU DARN	0.032208	0.005536	0.002817	0.0857633	0.012755	0.002991	0.003258	0.004637	0.010196	0.004269	0.008780	0.015117
5 AZAR. SH.	0.022149	0.003835	0.008875	0.006627	0.087532	0.006157	0.003673	0.004634	0.007663	0.002880	0.003947	0.010127
6 AZAR. GH.	0.039139	0.002698	0.026145	0.006375	0.019233	0.087314	0.002560	0.003193	0.005295	0.002232	0.005939	0.030880
7 RAZHARAN	0.053866	0.005456	0.007918	0.008976	0.011546	0.003316	0.0029654	0.005797	0.007288	0.005737	0.007466	0.010695
8 KHARZATAN	0.080960	0.007393	0.002568	0.002508	0.002403	0.002163	0.002382	0.002268	0.002668	0.002319	0.003918	0.010695
9 F.A.S	0.023247	0.004588	0.007460	0.010649	0.009143	0.002382	0.002762	0.006683	0.004611	0.006513	0.0089947	0.009181
10 KEHMAN	0.032952	0.003691	0.006849	0.0069270	0.008132	0.002263	0.0033949	0.004313	0.0043515	0.004905	0.007081	0.014873
11 KHIRASAN	0.01655	0.002789	0.006849	0.005977	0.007563	0.001938	0.001876	0.0021697	0.0026598	0.003233	0.001674	0.012673
12 FSTAHAN	0.027867	0.008863	0.001641	0.015212	0.011632	0.003324	0.003372	0.003372	0.003372	0.003372	0.003372	0.003372
13 STAN. B.	0.07679	0.004905	0.004905	0.014967	0.014967	0.014967	0.001807	0.001807	0.001807	0.001807	0.001807	0.001807
14 KO. CE. STAN	0.056276	0.009203	0.014512	0.016427	0.025313	0.004422	0.001807	0.001807	0.001807	0.001807	0.001807	0.001807
15 MAHEDAN	0.02762	0.006712	0.009878	0.009878	0.009347	0.002714	0.0013487	0.0013487	0.0013487	0.0013487	0.0013487	0.0013487
16 CHAR MAHL	0.12333	0.007230	0.009561	0.013898	0.011024	0.003387	0.003387	0.003387	0.003387	0.003387	0.003387	0.003387
17 LE. ESTAN	0.45879	0.01536	0.010293	0.013898	0.013131	0.003387	0.003387	0.003387	0.003387	0.003387	0.003387	0.003387
18 LEVAM	0.27534	0.007139	0.012725	0.015672	0.018499	0.006350	0.0011212	0.0011212	0.0011212	0.0011212	0.0011212	0.0011212
19 KOKHILU 9	0.44263	0.002833	0.014863	0.006867	0.006711	0.001955	0.002217	0.002366	0.0023341	0.0023341	0.0023341	0.0023341
20 KUT. HHR	0.65779	0.004109	0.007121	0.011613	0.009515	0.002765	0.004308	0.004739	0.004739	0.004739	0.004739	0.004739
21 ZOUJAN	0.49119	0.005259	0.006297	0.014847	0.025222	0.004386	0.004739	0.004739	0.004739	0.004739	0.004739	0.004739
22 SEMANAN	0.15001	0.001691	0.014743	0.023993	0.015536	0.002636	0.004017	0.004017	0.004017	0.004017	0.004017	0.004017
23 YA'D	0.04495	0.006672	0.009574	0.013784	0.011372	0.003119	0.003087	0.003087	0.003087	0.003087	0.003087	0.003087
24 HOZMIZGAN	0.62844	0.003914	0.007154	0.010042	0.009164	0.002622	0.002499	0.002499	0.002499	0.002499	0.002499	0.002499

PROJECTED (UNDISTRIBUTED) POPULATION IN: 1375

13	12755767.	1502290.	2778211.	4894803.	5582319.	2781002.	2101053.	3618359.	4913848.	247591.	8522535.	4688647.
14	1535011.	2155248.	1824691.	2047034.	599618.	681723.	987794.	2300379.	594651.	916144.	1199491.	72921707.

STEP TRANSITION PROBABILITIES

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 TEHRAN	0.963764	0.011785	0.002183	0.002715	0.002067	0.000467	0.000502	0.001658	0.001758	0.001291	0.001963	0.002294
2 MARKAZI	0.011749	0.863119	0.002648	0.000925	0.000911	0.0003529	0.0009663	0.0006991	0.0007017	0.001274	0.001637	0.0014450
3 ILAM	0.0019713	0.0003039	0.892737	0.0007330	0.0011440	0.0004086	0.0004081	0.0005232	0.0005749	0.0012477	0.0017897	0.0008403
4 MAZANDARAN	0.0016293	0.0002951	0.0001379	0.9203337	0.0005998	0.0002722	0.0002921	0.0004382	0.0005295	0.0002215	0.0004456	0.0007945
5 AZAR, SH-	0.0013993	0.0002111	0.0001599	0.0003365	0.0003335	0.0003839	0.0003972	0.0003918	0.0003935	0.0001624	0.0001884	0.0005233
6 AZAR, GH-	0.0016657	0.0001192	0.0002747	0.0002781	0.0005775	0.0003027	0.0001552	0.0002453	0.0002292	0.0000965	0.0000965	0.0003006
7 KAHMIRAN	0.0024088	0.0002513	0.0002645	0.0004001	0.0005143	0.0002617	0.0002692	0.0004245	0.0003222	0.0002280	0.0003229	0.0004623
8 KHUZESTAN	0.0013232	0.0003385	0.000159	0.0002973	0.0009223	0.0001658	0.0001843	0.0003789	0.0002576	0.0001987	0.0001399	0.0004701
9 FARS	0.0011016	0.0002430	0.000159	0.0002973	0.0009223	0.0001658	0.0001843	0.0003789	0.0002576	0.0001987	0.0001399	0.0004701
10 KERMAN	0.0016717	0.0001932	0.0003421	0.0003052	0.0003852	0.0001744	0.0001691	0.0000740	0.0000740	0.0003378	0.0001662	0.0007818
11 KHRASAN	0.0008346	0.0001461	0.0003044	0.0003052	0.0003852	0.0001744	0.0001691	0.0000740	0.0000740	0.0003378	0.0001662	0.0007818
12 SEHMAN	0.0013795	0.0004305	0.0005362	0.0007988	0.0005980	0.0002959	0.0004464	0.0002622	0.0004598	0.0003378	0.0001263	0.0008224
13 GILAN	0.0013994	0.0001348	0.0002578	0.0006721	0.0003235	0.0001616	0.0001515	0.0002939	0.0004658	0.0004163	0.0008224	0.0004933
14 KORDOSTAN	0.00025715	0.0004338	0.0003949	0.0007682	0.0011867	0.0008092	0.0004756	0.0007292	0.0005888	0.0002393	0.0006243	0.0008966
15 HAMEDAN	0.00027214	0.0003612	0.0004664	0.0004781	0.0004772	0.0002459	0.0008548	0.0007361	0.0003421	0.0003421	0.0003421	0.0004112
16 CHAR MALE	0.0005287	0.0003941	0.0001941	0.0007395	0.0005739	0.0002853	0.0003203	0.0005681	0.0002214	0.0003381	0.0003381	0.0002582
17 LOB KASTAN	0.0002394	0.0005721	0.0005545	0.0006794	0.0006822	0.0003491	0.0008835	0.00078658	0.0002259	0.0002259	0.0002259	0.0009385
18 ILAM	0.0002112	0.0003423	0.00026129	0.0007116	0.0006894	0.0004449	0.0009669	0.0001426	0.0002790	0.0002790	0.0002790	0.0008707
19 KHERKLU	0.00022879	0.0001455	0.0002527	0.0003526	0.0003416	0.0001762	0.0002015	0.0009338	0.0002446	0.0002446	0.0002446	0.0003548
20 QOZLUKER	0.0003481	0.0002157	0.0003795	0.0003278	0.0003894	0.0002527	0.0002766	0.0008278	0.0001694	0.0001694	0.0001694	0.0005269
21 ZANJAN	0.00025316	0.0002798	0.0003278	0.00017826	0.0003342	0.0004043	0.0004409	0.0004513	0.0004639	0.0004639	0.0004639	0.0006742
22 SEMNAN	0.00056516	0.0003769	0.0008118	0.00012579	0.0008237	0.0003330	0.0003371	0.0006646	0.0006646	0.0006646	0.0006646	0.0008183
23 VAZ	0.00031682	0.0003256	0.0005124	0.0007282	0.0005898	0.0002867	0.0002825	0.0005761	0.00028949	0.00028949	0.00028949	0.00016521
24 HORMOZGAN	0.00022898	0.0002056	0.0003774	0.0002229	0.0004710	0.0002394	0.0002273	0.0005908	0.00011697	0.00011697	0.00011697	0.0007681

PROJECTE (UNOISTRIBUERE) POPULATION IN: 1385

STEP TRANSITION PROBABILITIES

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 TEHRAN	0.929696	0.003313	0.004222	0.005325	0.004166	0.001114	0.001085	0.003340	0.013544	0.012514	0.003947	0.00458
2 MARKAZI	0.016055	0.745369	0.011184	0.016542	0.013116	0.006698	0.010512	0.013104	0.013127	0.008074	0.01263	0.02632
3 GILAN	0.003823	0.005617	0.796120	0.013770	0.021375	0.007784	0.007720	0.009980	0.010842	0.006456	0.014942	0.01571
4 MAZANDAR	0.0031968	0.005475	0.002798	0.007420	0.012632	0.005285	0.005724	0.009847	0.011115	0.004227	0.008632	0.01496
5 AZER SH	0.022013	0.003798	0.006804	0.006567	0.017106	0.007377	0.0066461	0.007982	0.007601	0.003251	0.001947	0.01003
6 AZER GH	0.029505	0.002297	0.005226	0.005426	0.016356	0.008939	0.003866	0.008423	0.0094514	0.001902	0.005066	0.00586
7 ALBARTAN	0.0046442	0.004690	0.000795	0.000718	0.009931	0.005027	0.003866	0.008809	0.008278	0.004395	0.006642	0.00588
8 KHUZESTAN	0.026090	0.002259	0.002179	0.002131	0.002047	0.003284	0.002190	0.008809	0.009943	0.001308	0.007708	0.00907
9 ILAM	0.022137	0.004943	0.007746	0.010565	0.009082	0.004578	0.004865	0.008038	0.013388	0.006461	0.009885	0.00909
10 KERMAN	0.0032729	0.003657	0.000473	0.0019184	0.008067	0.003830	0.006632	0.007878	0.013388	0.006461	0.009885	0.00909
11 KERMANSAN	0.016611	0.002771	0.006607	0.005947	0.007530	0.003830	0.006632	0.007878	0.013388	0.006461	0.009885	0.00909
12 SEMRAN	0.027690	0.008762	0.001335	0.015066	0.011538	0.005722	0.006632	0.007878	0.013388	0.006461	0.009885	0.00909
13 QILAN S	0.007677	0.0022588	0.004931	0.012772	0.022095	0.003196	0.003001	0.006575	0.008902	0.007854	0.017126	0.00947
14 KORDISTAN	0.004142	0.007854	0.012267	0.014340	0.022095	0.014973	0.003001	0.006575	0.008902	0.007854	0.017126	0.00947
15 HAMEDAN	0.052267	0.006630	0.008667	0.009151	0.009261	0.004771	0.015865	0.007295	0.006642	0.007261	0.006911	0.00778
16 CHAR MAHL	0.117768	0.007138	0.009444	0.013736	0.010911	0.005414	0.006032	0.01656	0.016913	0.016913	0.011974	0.01626
17 LORESTAN	0.04418	0.010388	0.011165	0.012782	0.012992	0.006659	0.016243	0.016193	0.011825	0.014612	0.01744	0.01744
18 ILAM	0.024468	0.006305	0.011263	0.013353	0.016399	0.008426	0.017648	0.022998	0.012810	0.014732	0.011974	0.01626
19 KOKILU R	0.004495	0.002809	0.004838	0.006836	0.006688	0.003453	0.003903	0.015469	0.023224	0.015741	0.01287	0.01580
20 SEMRAN	0.04375	0.005189	0.006273	0.010040	0.024878	0.007685	0.008299	0.008665	0.008880	0.00941	0.01092	0.01271
21 SEMRAN	0.11282	0.006809	0.014541	0.0222789	0.015353	0.006372	0.017024	0.011317	0.01224	0.005175	0.012948	0.01841
22 YAZD	0.063442	0.005999	0.019459	0.013625	0.011256	0.005482	0.005406	0.011873	0.023565	0.011905	0.013706	0.02998
24 HOZOLGAN	0.062298	0.003876	0.007777	0.009943	0.009081	0.004612	0.004282	0.011166	0.021644	0.011428	0.014914	0.01436

Complex Probability and Markov Stochastic Process

Bijan Bidabad, Behrouz Bidabad
Islamic Azad University/ Plan & Budget Ministry;
Air University, Dept. of Math.,
No.5, 4th St., Mehran Ave., Kan Exp. Way, Tehran, 14716 Iran

Abstract: This note discusses the existence of "complex probability" in the real world sensible problems. By defining a measure more general than conventional definition of probability, the transition probability matrix of discrete Markov chain is broken to the periods shorter than a complete step of transition. In this regard the complex Probability is implied.

1. Introduction

Sometimes analytic numbers coincide with the mathematical modeling of real world and make the real analysis of problems complex. All the measures in our everyday problems belong to $\mathbb{R}$, and mostly to $\mathbb{R}^+$. Probability of occurrence of an event always belongs to the range $[0,1]$. In this paper, it is discussed that to solve a special class of Markov chain which should have solution in real world, we are confronted with "analytic probabilities". Though the name probability applies to the values between zero and one, we define a special analogue measure of probability as complex probability where the conventional probability is a subclass of the newly defined measure.

Now define the well known discrete time Markov chain $\{Y_n\}$ a Markov stochastic process whose state space is $S = \{1, 2, \dots, N\}$ for which $T = \{0, 1, 2, \dots\}$. Refers to the value of Y_n as the outcome of the nth trial. We say Y_n being in

state i if $Y_n=i$. The probability of Y_{n+1} being in state j , given that Y_n is in state i (called a one-step transition probability) is denoted by $P_{ij}^{n,n+1}$, i.e.,

$$P_{ij}^{n,n+1} = P_{ij} = \Pr \{ Y_{n+1}=j \mid Y_n=i \} \quad (1)$$

Therefore the Markov or transition probability matrix of the process is defined by

$$P = \left\| P_{ij} \right\|$$

$$P_{ij} \geq 0 \quad \forall i, j \in S \quad (2)$$

$$\sum_{j=1}^N P_{ij} = 1 \quad \forall i \in S$$

The n -step transition probability matrix $P^{(n)} = \left\| P_{ij}^{(n)} \right\|$, which $P_{ij}^{(n)}$ denotes the probability that the process goes from state i to state j in n transitions. Formally

$$P_{ij}^{(n)} = \Pr \{ Y_{n+m}=j \mid Y_m=i \} \quad \forall i, j \in S \quad (3)$$

According to Chapman-Kolmogorov relation for discrete Markov matrices (Karlin and Taylor (1975)), it can be proved that

$$P^{(n)} = P^n \quad n \in \mathcal{N}(\text{Natural numbers}) \quad (4)$$

P^n which is P to the power n is a Markov matrix if P is Markov.

Now, suppose that we intend to derive the t -step transition probability matrix $P^{(t)}$ where $t \geq 0$ from the above (3) and (4) definition of n -step transition probability matrix P . That is, to find the transition pro-

bability matrix for incomplete steps. On the other hand, we are interested to find the transition matrix $P^{(t)}$ when t is between two sequential integers. This case is not just a tatonnement example. To clarify the application of this phenomenon consider the following example.

Example 1. Usually in population census of societies with N distinct regions, migration information are collected in an $N \times N$ migration matrix for a period of ten years. Denote this matrix by M . Any element of M , m_{ij} is the population who leaved region i and went to region j through the last ten years. By dividing each m_{ij} to sum of the i th row of M , a value of P_{ij} is computed as an estimate of probability of transition from i th to j th regions. Thus the stochastic matrix P gives the probabilities of going from region i to region j in ten years (which is one-step transition probability matrix). The question is, how we can compute the transition probability matrix for one year or one tenth step and so on.

If we knew the generic function of probabilities in very small period of time we would be able to solve problems similar to example 1. But the generic function (5) is not obtainable. If it were, we would apply the continuous time Markov procedure using the generic $N \times N$ matrix A as

$$A \equiv \lim_{h \rightarrow 0^+} \frac{P(h) - I}{h} \quad (5)$$

Where $P(h)$ denotes transition probability matrix at time h . Then the transition probability matrix at any time $t \geq 0$ might be computed as follows.

(Karlin and Taylor (1975)).

$$P(t) = e^{At} \quad (6)$$

Therefore a special procedure should be adopted to find the transition probability matrix $P^{(t)}$ at any time t from discrete Markov chain information. As it will be shown later the adopted procedure coincides with transition probability matrix with complex elements.

2. Breaking the time in discrete Markov chain

Consider again matrix P defined in (2). Also assume P is of full rank. Assumption 1: P is of full rank.

This assumption assures that all eigenvalues of P are nonzero and P is diagonalizable, Searle (1982), Dhrymes (1978). This assumption is not very restrictive since, actually, most of Markov matrices have dominant diagonals. That is Probability of transition from state i to itself is more than the sum of probabilities from state i to all other states. The matrices having dominant diagonals are non-singular, Takayama (1974). Therefore, P can be decomposed as follows (Searle (1982), Klein (1973)).

$$P = X \Lambda X^{-1} \quad (7)$$

where X is an $N \times N$ matrix of eigenvectors $x_i, i=1, \dots, N,$

$$X = [x_1, \dots, x_N] \quad (8)$$

and Λ , the $N \times N$ diagonal matrix of corresponding eigenvalues,

$$\Lambda = \text{diag} \{ \lambda_1, \dots, \lambda_N \} \quad (9)$$

Using (7), (8) and (9) to break n -step transition probability matrix P to any smaller period of time $t \geq 0$, we do as follows. If $t_i \geq 0$ for all

$i \in \{1, \dots, k\}$ are fractions of n-step period and $\sum_{i=1}^k t_i = n$ for any n belonging to natural numbers then,

$$P^n = \prod_{i=1}^k P^{t_i} = P^{\sum_{i=1}^k t_i} \quad (10)$$

On the other hand, transition probability matrix of n-step can be broken to fractions of n, if sum of them is equal to n. Therefore, any $t \geq 0$ fraction of one-step transition probability matrix can be written as,

$$P^t = X \Lambda^t X^{-1} \quad (11)$$

where,

$$\Lambda^t = \text{diag} \{ \lambda_1^t, \dots, \lambda_N^t \} \quad (12)$$

Before discussing on the nature of eigenvalues of P let us define the generalized Markov matrix.

Definition 1. Matrix Q is a generalized Markov matrix if the following conditions are fulfilled

- 1) $q_{ij} \in \mathbb{C} \quad \forall i, j \in S$
- 2) $\text{Re}(q_{ij}) \in [0, 1] \quad \forall i, j \in S$
- 3) $\text{Im}(q_{ij}) \in [-1, 1] \quad \forall i, j \in S$
- 4) $\sum_{j=1}^N \text{Re}(q_{ij}) = 1 \quad \forall i \in S$
- 5) $\sum_{j=1}^N \text{Im}(q_{ij}) = 0 \quad \forall i \in S$

Remark 1. According to definition 1 matrix Q can be written as

$$Q = U + iV \quad (13)$$

where U and V are $N \times N$ matrices of real and imaginary parts of Q with $i = \sqrt{-1}$.

Remark 2. Matrix U has all properties of P defined by (2), thus, $P \subset Q$.

Theorem 1. If P is a Markov matrix then P^t also satisfies Markovian properties.

Proof: According to Chapman-Kolmogorov relation for continuous Markov chain (Karlin and Taylor(1975)) we have

$$P(t+s) = P(t) P(s) \quad t, s \geq 0 \quad (14)$$

That is, if $P(t)$ and $P(s)$, transition probability matrices at times t and s are Markovs then the product of them $P(t+s)$ is also Markov. Let $t=1$, then $P(1)$ is a one-step transition probability matrix which is equivalent to (2). Hence, our discrete Markov matrix P is equivalent to its continuous analogue $P(1)$. So

$$P = P(1) \quad (15)$$

if we show that

$$P^t = P(t) \quad (16)$$

then according to (14)

$$P^{t+s} = P^t P^s \quad (17)$$

We can conclude that if P is Markov then P^t, P^s and P^{t+s} are also Markovs for $t, s \geq 0$ and the theorem is proved.

Rewrite $P(t)$ in (6) as (18).

$$P(t) = X \Lambda(t) X^{-1} \quad (18)$$

where $\lambda_i, i \in S$ are the eigenvalues of A defined by (5), and

$$\Lambda(t) = \text{diag} \{ \exp(\lambda_1 t), \dots, \exp(\lambda_N t) \} \quad (19)$$

and X is the corresponding eigenmatrix of A . Take the natural logarithm of (18),

$$\ln P(t) = X \Phi(t) X^{-1} \quad (20)$$

where

$$\Phi(t) = t \text{diag} \{ \lambda_1, \dots, \lambda_N \} \quad (21)$$

so,

$$\ln P(t) = t X \Psi X^{-1} \quad (22)$$

where

$$\Psi = \text{diag} \{ \lambda_1, \dots, \lambda_N \} \quad (23)$$

write (22) for $t=1$ and multiply both side by t ,

$$t \ln P(1) = t X \Psi X^{-1} \quad (24)$$

By comparison of (22) and (24) conclude that

$$\ln P(t) = t \ln P(1) \quad (25)$$

or

$$P(t) = P^t(1) \quad (26)$$

given (15), equation (26) is the same as (16) Q.E.D.

Result 1. Matrix P^t fulfils definition 1. Thus, $P^t \subseteq Q$. This comes from the following remarks.

Remark 3. Sum of each row of P^t is equal to one. Since P^t satisfies Markovian properties (theorem 1).

Remark 4. Sum of imaginary parts of each row is equal to zero. This immediately comes from remark 3.

Remark 5. If q_{ij} denotes the ij th element of P^t for $t \geq 0$, then $|q_{ij}| \leq 1$ for all i and j belonging to S . This remark can be concluded from theorem 1.

Remark 6. If $Q = P^t$, $t \geq 0$ equals to the complex matrix defined by (13), then $|v_{jk}| \leq 1 \forall j, k \in S$. Since

$$1 \geq |q_{jk}| = |u_{jk} + i v_{jk}| \implies 1 \geq \sqrt{u_{jk}^2 + v_{jk}^2} \implies 1 \geq u_{jk}^2 + v_{jk}^2 \implies 1 \geq |v_{jk}|.$$

Remark 7. Given Q as in remark 6, then $u_{jk} \in [0, 1]$. This also comes immediately from theorem 1.

3. Discussion on broken times

The broken time discrete Markov chain is not always a complex probability matrix defined by definition 1. Matrix P^t has different properties with respect to t and eigenvalues. λ_i may be real (positive or negative) or complex depending on the characteristic polynomial of P .

Since P is a non-negative matrix, Frobenius theorem (Takayama(1974)), Nikaido (1970)) assures that P has a positive dominant eigenvalue

$$\lambda_1 > 0 \quad (\text{Frobenius root}) \quad (27)$$

and

$$|\lambda_i| \leq \lambda_1 \quad \forall i \in \{2, \dots, N\} \quad (28)$$

Furthermore, if P is also a Markov matrix then its Frobenius root is equal to one, (Bellman(1970), Takayama(1974)). Therefore,

$$\lambda_1 = 1 \quad (29)$$

$$|\lambda_i| \leq 1 \quad \forall i \in S \quad (30)$$

with the above information, consider the following discussions.

$$a) \lambda_i \in (0, 1] \quad \forall i \in S$$

In this case all $\lambda_i^t \geq 0$ for $t \geq 0$ and no imaginary part occurs in matrix P^t . λ_i are all positive for i belonging to S if we can decompose the matrix P to two positive semidefinite and positive definite matrices B and C of the same size (Mardia, Kent, Bibby (1982)) as

$$P = C^{-1}B \quad (31)$$

$$b) \lambda_i \in [-1, 1], \lambda_i \neq 0, \forall i \in S$$

λ_i^t , $t \geq 0$ belongs to sets of real and imaginary numbers based on the value of t . In this case P^t belongs to the class of generalized stochastic matrix Q of definition 1. For $\lambda_i \in \mathbb{R}$, it is sufficient that P be positive definite.

$$c) \lambda_i \in \mathbb{C}, |\lambda_i| \in (0, 1] \quad \forall i \in S$$

P^t in this case for $t \geq 0$ and $t \in \mathcal{N}$ belongs to the class of generalized Markov matrices of definition 1.

$$d) t \in \mathcal{N} \text{ (Natural numbers)}$$

In all cases of a, b, and c we never coincide with complex probabilities. since P^t can be derived by simply multiplying P , t times.

$$e) t \in \mathbb{Z} \text{ (integer numbers)}$$

In this case P^t is a real matrix but does not always satisfy condition 2 of definition 1.

$$f) t \in \mathbb{R}^-$$

P^t is a complex matrix but does not always satisfy conditions 2 and 3 of definition 1.

4. Complex probability justification

Interpretation of the "Complex probability" as defined by definition 1 is not very simple and needs more elaborations. The interesting problem is that, it exists in operational works of statistics as the example 1 discussed. Many similar examples like the cited one may be gathered.

With this definition of probability, the moments of a real random variable are complex. Although the t -step distribution π_t of initial distribution π_0 with respect to P^t may be complex, they have the same total as

π_0 . That is, if

$$\pi_0 = (\pi_{01}, \dots, \pi_{0N}) \quad (32)$$

Then

$$\pi_t = \pi_0 P^t = \pi_0 Q = \pi_0 U + i \pi_0 V \quad (33)$$

and we have the following remark accordingly,

Remark 8. Sum of t-step distribution is equal to sum of initial distribution. That is,

$$\sum_{j=1}^N \pi_{0j} = \sum_{j=1}^N \pi_{tj} \quad (34)$$

This can be derived based on (32) and (33) as

$$(\pi_{t1}, \dots, \pi_{tN}) = \left(\sum_{j=1}^N \pi_{0j} u_{j1}, \dots, \sum_{j=1}^N \pi_{0j} u_{jn} \right) + i \left(\sum_{j=1}^N \pi_{0j} v_{j1}, \dots, \right.$$

$$\left. \sum_{j=1}^N \pi_{0j} v_{jN} \right) \quad (35)$$

and sum of t-step distribution is

$$\sum_{j=1}^N \pi_{tj} = \sum_{j=1}^N \pi_{0j} (u_{j1} + \dots + u_{jN}) + i \sum_{j=1}^N \pi_{0j} (v_{j1}, \dots, v_{jN}) \quad (36)$$

The two parentheses in (36) are one and zero respectively based on conditions 4 and 5 of definition 1. Thus (36) and (34) are the same.

The above remark 8 states that though there exist imaginary transition probabilities to move from state j to k, the total sum of "imaginary transi-

tions" is equal to zero. On the other hand after t^{th} step transition, the total distribution has no imaginary part.

Acknowledgements

The authors are indebted to Dr. A. Monajemi who read the manuscript and gave valuable remarks and Miss. S. Pourasghari for typing the manuscript.

References

- R. Bellman (1970) Introduction to matrix analysis, McGraw-Hill.
- P. J. Dhrymes (1978) Mathematics for econometrics. Springer-Verlag.
- W. Feller (1970, 1971) An Introduction to probability theory and its applications, vols. 1, 2, Wiley, New York.
- P. G. Hoel, S. C. Port, C. J. Stone (1972) Introduction to stochastic processes. Houghton Mifflin, New York.
- S. Karlin, H. M. Taylor (1975) A first course in stochastic processes. Academic Press.
- E. Klein (1973) Mathematical methods in theoretical economics, topological and vector space foundations of equilibrium analysis, Academic Press.
- K. V. Mardia, J. T. Kent, J. M. Bibby (1982) Multivariate analysis, Academic Press.
- H. Nikaido (1970) Introduction to sets and mapping in modern economics. North Holland.
- S. S. Searle (1982) Matrix algebra useful for statistics. Wiley.
- A. Takayama (1974) Mathematical economics. Dyrden Press, Illinois.
- E. Wentzel, L. Ovcharov (1986) Applied problems in probability theory. Mir, Moscow.

Summary

By summarizing the discrete and continuous time Markov stochastic processes a class of real world problems was introduced which can not be solved by each of the procedures. The solutions of these problems coincide with "complex probabilities" of transitions which are inherent in mathematical formulation of the model. Complex probability is defined and some of its properties with respect to the cited class are examined. Justification of the idea of complex probability needs more work and is left for further research.